

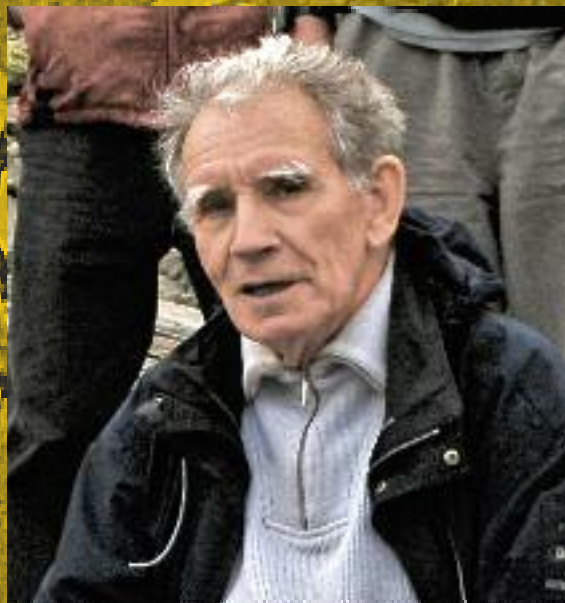
ÀGORA
CULTURAL

ÀGORA

Època III • Núm. 12 • març 09

Paquita Mandicó i Riberaigua

Bonaventura Adellach i Baró

Ramon Rossell i Serra

LA TRONA

Tres nous premis ÀGORA CULTURAL, els del 2008, honoren Andorra. Bonaventura Adellach i Baró, per la seva contribució científica al coneixement de la geografia física i humana d'Andorra, per la realització del *Diccionari geogràfic*, pel desenvolupament cartogràfic modern i per l'aportació de projectes per a unes comunicacions i un urbanisme més convenients durant la dècada del 1970 i sobre el calendari solar, les carrerades ramaderes i els camins d'Anníbal en els darrers anys. Ramon Rossell i Serra, per la seva labor pedagògica entre el joves en els valors i en el temps lliure, per la creació d'AINA i l'activitat periodística realitzada ininterrompudament entre els anys 1974 i avui, i fomentar una Andorra millor per a tots, així com el coneixement que ens transcendeix. Paquita Mandicó i Riberaigua (Mme. Martí) per la seva actuació pedagògica com a ensenyant i en representació de diverses generacions de mestres que al llarg del segle XX han contribuït decididament a la instrucció i educació dels infants d'Andorra.

I un nou Manifest cultural, els premis de poesia Martí Pol 2008, les obres de Josep Viladomat al carrer, l'obra de diversos artistes d'Andorra, activitats i publicacions culturals diverses componen també aquest número d'Àgora Cultural.

ÀGORA CULTURAL

Agraïments:

Joan Francesc Ainaud
Comú de Canillo
Comú d'Andorra la Vella

Govern d'Andorra

Aquesta publicació resta oberta a tots els suggeriments i col·laboracions (mitjançant opinions, articles o d'altres formes) de tots els seus lectors. Actua com a consell de redacció de la revista Àgora Cultural. Podeu enviar els vostres escrits degudament signats a la seu social de l'entitat, per correu: Centre cultural la Llacuna, carrer Mossèn Cinto Verdaguer, 4. AD500 - Andorra la Vella sac@andorra.ad

© Àgora Cultural
© dels seus autors els escrits, disseny, imatges i fotografies

Fotografies: AINA, APS, AMB, Maria Marquet i Mandicó, Aurelia Martí i Fruiter, Dolores Sansa i Mandicó, Jaume Riba i Sabaté, Ramón Rossell i Serra i Teresina Rosell i Serra

DL: AND.714-2003

Consell de redacció: Àgora Cultural
Secretariat: Societat Andorrana de Ciències
Disseny i maquetació: Ara Disseny® (ADEMG)

SOCIETAT ANDORRANA DE CIÈNCIES
ASSOCIACIÓ ANDORRANA DEL CÒMIC, L'ANIMACIÓ I LA IL·LUSTRACIÓ
ASSOCIACIÓ DE MÚSICS D'ANDORRA
ASSOCIACIÓ D'ESCRITORS DEL PRINCIPAT D'ANDORRA
ASSOCIACIÓ GRUP DE CREACIÓ - LA XARRANCA
ASSOCIACIÓ PER LA DEFENSA DE LA NATURA
ASSOCIACIÓ SOCIOCULTURAL AVERROES
ASSOCIACIÓ DE METEOROLOGIA D'ANDORRA I CIÈNCIES DE L'ATMOSFERA
CENTRE DE LA CULTURA CATALANA
CERCLE DE LES ARTS I DE LES LLETRES
CINECLUB DE LES VALLS
ESBART SANTA ANNA
FEDERACIÓ ANDORRANA DE FOTOGRAFIA
FUNDACIÓ AMICS DELS ORGUES DE LES VALLS D'ANDORRA
PROMODANSA
GRUP D'AMICS DELS ORGUES DE LES VALLS D'ANDORRA
VELLES CASES ANDORRANES

Sumari

Dia de la Cultura	3
Lliurament premis Àgora Cultural 2008	
Bonaventura Adellach i Baró	6
Ramon Rossell i Serra	9
Paquita Mandicó i Riberaygua	15
Poemari	
Premis concurs de poesia Miquel Martí i Pol 2008	17
Homenatge	
Josep Viladomat i Massanas	20
Exposicions	
<i>10 anys-10 artistes d'Andorra</i>	22
Joves artistes	
Fiona Morrison	24
Mogudes	
Veus	27
Enticultura	
La Ballarussa	28
GAMMA	28
Retalls	
Dia de Sant Jordi	29
Presentació revista Àgora Cultural núm 11	29
Papirus	30
L'Odissea Cultural	31

Àngels Mach i Buch, presidenta de la SAC, secretariat d'Àgora Cultural 2008

Mesures anticrisi cultural

De totes les definicions de *cultura* que apareixen en diccionaris i enciclopèdies, en què es defineix com el conjunt de coneixements científics, humanístics i artístics d'una persona, d'una nació o bé de tot el món, la millor, potser, és: "acte de conrear les facultats humanes", i això és el que volem dur a terme, habitualment i en concret, en aquesta celebració del Dia de la cultura aquest vespre les disset entitats del país que formem Àgora Cultural. Per fer front a la crisi proposem les mesures següents:

Manifest cultural

1. Més suport institucional a la cultura gestionada per les associacions culturals.
2. No rebaixar en cap cas l'import global destinat a la cultura, dotada de pressupostos baixos.
3. Per una llei del mecenatge privat.
4. Ajut en les despeses de funcionament de les associacions culturals en les mateixes condicions que es fa per a altres entitats.
5. Franqueig postal gratuït per a tots els enviaments postals de les associacions culturals.
6. Exempció o recuperació de l'ISI en les publicacions culturals.
7. Suport per poder mantenir les publicacions existents.
8. Disponibilitat d'espais a internet per a les associacions culturals.
9. Agenda pública d'actes culturals, per internet i mitjans audiovisuals i escrits públics.
10. Gravació i retransmissió diferida per la televisió nacional de tots els actes culturals.
11. Facilitació de mitjans per poder fer activitats a l'interior i sortir a l'exterior.
12. Suport a les xarxes culturals de dins i de fora del país.
13. Posar a l'abast de les associacions culturals seus socials en edificis públics.
14. Promoure música en català.
15. Elaborar una enciclopèdia andorrana en suport digital.
16. Acompanyar de fitxes informatives els noms dels carrers i les escultures, edificis i altres indrets d'interès.
17. Accés gratuït a tots els museus públics.
18. Obertura dels museus i monuments públics tots els dies festius.
19. Millora de la distribució de publicacions realitzades pels organismes públics o les associacions culturals.
20. Presència normalitzada del cinema en català en sales comercials.
21. Establiment de quotes d'emissió en català a tots els mitjans audiovisuals amb presència a Andorra.
22. Aplicació efectiva de la Llei de l'ús del català.
23. Nacionalització dels correus andorrans i ingrés a la Unió Postal Internacional.
24. Recuperació paisatgística dels rius en els trams urbans.
25. Exposició provisional però permanent en edificis públics del material museístic del patrimoni nacional, en espera de l'obertura dels futurs museus.
26. Creació de la filмотeca nacional.
27. Delegació en les associacions culturals de funcions d'interès públic.
28. Valoració i reconeixement institucional del treball fet per les associacions.
29. Realització dels entorns de protecció dels monuments culturals pendents.
30. Realització dels programes de protecció de tots els nuclis tradicionals.
31. Recuperació del patrimoni que es troba fora d'Andorra.

Tex Anna Riberaigua i Montagut
Andorra la Vella, febrer 2009

Aquests nou anys de premis Àgora ens han proporcionat un bon catàleg de persones destacades en el món de la cultura andorrana, totes mereixedores indiscutibles i escollides per la societat civil amb total independència dels interessos polítics o econòmics.

enguany hem guardonat tres persones d'àmbits professionals ben diferents: un enginyer, una mestra i un capellà, que malgrat aquesta diversitat comparteixen el que anomenem *vocació*: una dedicació intensa a la professió que va més enllà de l'estrictament professional. Bonaventura Adellach, l'enginyer, humanista i conseller general, "clarivident" i precursor. Entre d'altres projectes, volia planificar per als anys 70 les carreteres del país amb criteris moderns i previsions de futur que no van ser acceptats en aquell moment. Al seu llibre *Realitats andorranes i objectius* va escriure: "si no reservem ara l'espai necessari per fer carreteres després haurem d'enderrocar cases o foradar les muntanyes, que ja es pot fer però és molt més car".

Mossèn Ramon de Canillo, el capellà d'AINA, totalment entregat a l'educació pel lleure d'infants i joves, ha transmès els valors de convivència i de respecte i amor pel país i la natura als innumbrables infants, monitors, joves, etc. que han passat per la casa de colònies d'AINA.

Paquita Mandicó, la mestra de Sant Julià que, aplicant les tècniques d'ensenyament de l'escola moderna proposades per Célestin Freinet, un dels més grans pedagogs del segle XX, i amb un respecte immens pels drets de l'infant, ha format tantes promocions d'estudiants i n'ha desenvolupat les seves potencialitats.

Els premis Àgora Cultural estan consolidats i en desitgem tant la seva pervivència com aquesta independència que els fa necessaris. I el mèrit es reparteix entre totes les entitats que componen Àgora Cultural, que ja comencen a ser nombroses i que abasten molts aspectes de l'activitat humana: lletres, arts plàstiques, ciències exactes, ciències aplicades, música, dansa, cinema, protecció de la natura... La cultura que representa Àgora és un concepte obert que incorpora qualsevol aspecte de l'activitat de l'individu o de la societat i on no té cabuda cap idea ni elitista ni minoritària de cultura.

PREMIS ÀGORA CULTURAL 2008

Les escultures dels premis Àgora Cultural creades per Philippe Lavaill. Simbolitzen el disc de bronze utilitzat pels jutges atenencs per emetre el seu vot que es va trobar sota l'edifici dels tribunals a l'àgora.

Els premiats amb els seus avaladors

Parlament del Sr. Juli Minoves Triquell, ministre de Desenvolupament Econòmic, Turisme, Cultura i Universitats

Distingides autoritats, senyores i senyors, bona nit a totes i a tots.

Com a ministre encarregat de la cultura és un honor haver estat convidat novament a la celebració del lliurament dels premis Àgora Cultural 2008, que enguany s'atorguen a tres persones que, cadascuna a la seva manera, han acompanyat l'educació, la cultura i el progrés d'Andorra. En nom del Govern d'Andorra, m'afegeixo de tot cor a aquest homenatge.

Sobre el Sr. Bonaventura Adellach Baró, fill de cal Fijat de Llorç, fou un dels primers universitaris del país. És enginyer de professió i va exercir de conseller general per la Massana entre els anys 1974 i 1977.

Va ser un dels impulsors dels treballs públics del Consell General, a final de la dècada dels anys 1960; del túnel del port del Rat cap a França, després de la visita del copríncep De Gaulle. Va estar al capdavant dels plànols de l'eixample del port d'Envalira.

Certament, el seu parlar franc i els seus escrits el van distanciar de la classe política. Va recollir, en canvi, el respecte i l'afecte de les persones que hi van treballar: Ramon Ganyet, Jaume Riba, Joan Arajol, Alain Estel, Dolors Armengol i tants altres.

Com a ordinenc va impulsar l'estació d'esquí d'Ordino-Arcalís. També fou l'artífex del túnel de Sant Antoni.

És autor o coautor de diverses publicacions: *La muntanya solar. El calendari català primitiu. Els camins d'Annibal*, amb fotos de Jaume Riba, 2007. *El pic d'Arcalís, la muntanya solar: un calendari natural*, amb fotografies de Jaume Riba, 2004. *Pels camins pedregosos de la política*, 1979. *Geografia de les Valls d'Andorra*, 1978. *Geografia i diccionari geogràfic de les Valls d'Andorra*, 1978, i *Realitats andorranes i objectius*, 1973.

De la Sra. Francesca Mandicó, a qui tots coneixem com a Mme. Martí, voldria destacar que ha deixat una petjada en moltes generacions de lauredianes i de lauredians que van estudiar a l'Escola Francesa.

Jaume Riba recollint el premi de B. Adellach

Juli Minoves lliurant el premi a Mme Martí

Àngels Mach lliurant el premi a Ramon Rosell

Tot i ser filla de Canillo, va exercir de mestra i després de directora a l'Escola Francesa al llarg de la seva vida professional. Em consta, segons m'han explicat antics alumnes, que cap a la dècada dels anys 1940 va lluitar molt perquè la mainada pogués seguir un únic sistema d'ensenyament. Així doncs, a Sant Julià de Lòria, al matí els nens anaven a l'Escola Espanyola i a la tarda assistien a les classes de Mme. Martí. Sigui dit de passada que les nenes anaven a classe a Ca les Monges. Amb el seu esforç va permetre que els infants s'escolaritzessin en un mateix sistema i que les classes fossin mixtes (1945).

Va ser la impulsora de la revista de l'Escola francesa de Sant Julià de Lòria, *L'Isard*. Aquesta publicació queda ressenyada en un llibre que presentarem les properes setmanes: *Història de la premsa andorrana: 1917-2005*. La revista *L'Isard* fou un producte realitzat com a part del sistema pedagògic del pedagog francès Célestin Freinet.

Freinet va concebre una pedagogia original, de la qual molts andorrans i andorranes estem impregnats, basada en l'expressió lliure dels infants: text lliure, dibuix lliure, correspondència interescolar, impressió i periodisme escolar, etcètera.

La revista, com és natural, tenia un contingut eminentment escolar, amb activitats del centre, actualitat educativa, treballs dels alumnes i articles dels professors.

La gerència de la revista era a càrrec del seu espòs, el Sr. Miquel Martí. En canvi, de l'edició

i la coordinació se n'ocupaven els pares i els professors, i variaven en funció de l'any. La seva periodicitat era bimestral. Era redactada en francès (80%) i català (20%). Es va publicar del 1963 al 1979.

Com molt bé expressa en el seu testimoniatge a la publicació *Un país, tres sistemes educatius*, la seva família i l'escola han estat els pilars bàsics de la seva vida.

D'aquests dos andorrans he trobat a faltar-ne una entrada al *Diccionari enciclopèdic d'Andorra*.

De mossèn Ramon Rossell, a qui tots coneixem com a Mossèn Ramon, diria que fa part de la nostra quotidianitat i que calen poques presentacions, perquè és una persona molt coneguda i estimada.

Va arribar a Andorra l'any 1966 procedent d'Organyà com a rector de Canillo i capellà de Meritxell.

D'entre les moltes activitats que desenvolupa o de les qual fou el promotor destacaria la creació de les colònies populars de Canillo, l'any 1976, que van esdevenir en AINA. També molts el recordem com a professor de llengua catalana i de religió. Ha estat col·laborador durant molts anys de la revista *Informacions*. Escriu a la premsa i el 2002 va publicar *El meu Mossèn Cinto*.

Amb sinceritat, des del ministeri encarregat de la cultura ens afegim a aquest acte i felicito les persones que n'han estat mereixedores.

Moltes gràcies.

Ishtar Ruiz cantant acompanyada de Landry Riba, Associació de Músics d'Andorra (ASMA)

Bonaventura Adellach i Baró

Bonaventura Adellach ens ha dit que no vol cap premi ni reconeixement públic provinent d'Andorra. A la seva alçada de la vida desitja tranquil·litat i que el deixin en pau.

Malgrat aquesta decisió personal de Bonaventura Adellach, la Societat Andorrana de Ciències ens ha demanat un petit compendi de les seves aportacions rellevants relacionades amb les Valls d'Andorra.

Vaig conèixer Bonaventura Adellach l'any 1972 i vaig treballar-hi durant deu anys. Al llarg dels últims vint-i-cinc anys hem mantingut un contacte permanent i hem construït una sòlida amistat. Aquestes anotacions biogràfiques estan doncs condicionades.

Bonaventura Adellach va néixer a cal Fijat de Llorts l'any 1928, en una família i casa de la parròquia d'Ordino d'arrels locals molt antigues. La tradició del món pagès i ramader li ve de mena i la va viure intensament quan era petit. Les bases d'aquelles Valls d'Andorra equilibrades territorialment i molt estables socialment les va adquirir de la nombrosa família patriarcal i del compromís amb la comunitat de gent dels pobles de la parròquia. L'humanista es va anar fent a través dels coneixements generals, científics i tècnics que es concretaren en tres diplomes de la Universitat de Tolosa: enginyeria civil, llicenciatura de matemàtiques i llicenciatura de físiques. La seva vida professional, durant més de vint anys, va ser compartida entre França i Andorra. A Marsella, a Aix-les-Bains i a París, les seves oficines tècniques estaven sobretot especialitzades en enginyeria civil per a centrals hidroelèctriques i per a equípaments de muntanya. A Andorra, va treballar per a serveis públics del Consell General, del Govern i de les parròquies.

L'any 1969, Bonaventura Adellach, d'acord amb les autoritats d'aquell moment, va crear unes oficines tècniques de gestió independent, però organitzades per treballar exclusivament per a l'administració andorrana.

Aquest Servei de treballs públics va establir les bases de la geodèsia i de la cartografia de les Valls d'Andorra i va dirigir la preparació dels dinou mapes a escala 1/10.000 i del mapa a escala 1/50.000. Es varen fer codificar les característiques tècniques de les carreteres fora dels pobles. Zones C, de 20 metres d'amplària. Sobre aquestes bases es van rectificar i eixamplar bastants trams de les carreteres generals, com per exemple, la carretera del port d'Envalira, des de les Bordes d'Envalira fins a la frontera francesa, o com la pujada de Sant Antoni a la carretera de la Massana. També es va fer la desviació de Sant Julià, que en aquells temps fou qualificada, amb un pèl d'exageració "d'obra sumptuària i babilònica, ad pompam et ostentacionem!" (sic)

Per un altre costat es varen preparar els projectes i es varen controlar les obres dels primers equípaments de les estacions d'esquí de Pal i d'Arcalis.

Text: Ramon Ganyet Solé,
gener de 2009
Fotos: Jaume Riba

Entre previsions de vies urbanes, el Servei de treballs públics havia presentat, l'any 1972, l'avantprojecte de la xarxa de nous vials a la parròquia d'Andorra. En aquella època, la parròquia d'Andorra encara no s'havia dividit en dues: Andorra la Vella i Escaldes-Engordany.

Per fer aquest important avantprojecte s'havien recollit unes estadístiques molt nombroses i detallades sobre la circulació i s'havien realitzat uns estudis força afinats sobre les previsions de trànsit. En el llibre *Realitats andorranes i objectius* es pot trobar un resum descriptiu, una reducció dels plànols precisos de situació, els gràfics més significatius i el cost de les obres de la xarxa de nous vials a la parròquia d'Andorra. El dossier complet d'estudis comprenia molts altres documents per definir, clarament, tots els elements tècnics essencials i suficients d'aquesta gran obra, que consideràvem vital per al futur de les Valls d'Andorra.

L'artèria principal, de 29 metres d'amplària, anava des de Santa Coloma fins a Fhasa, sobre la carretera d'Encamp i fins al cap de la pujada d'Engordany, sobre la carretera de la Massana. Es varen preveure dos túnels.

S'havien previst 143.000 m² per realitzar set jardins i parcs; alguns de dimensions bastant importants, situats a vora de l'artèria principal i als llocs més centrals de la futura aglomeració.

També s'havia proposat de "demander l'opinió de tots els ciutadans de les Valls d'Andorra per saber si volien que aquesta obra s'abandonés o es tirés endavant". L'urbanisme i l'equipament del territori afecten durablement i profundament, tant a mitjà termini com a molt llarg termini, les condicions de vida de les

col·lectivitats humanes residents i a la vegada condicionen, per sempre més, el valor turístic d'una vila o d'una comarca. Aquesta consulta popular de tots els ciutadans hauria permès d'experimentar el referèndum popular a les Valls d'Andorra, quan es tractava d'opcions cabdals sobre els desenvolupaments urbans més convenients per al conjunt de la població.

Els reglaments i els plans d'urbanisme, raonablement, només haurien de tenir com a finalitat l'interès general a llarg termini i, ben entès, de tota la col·lectivitat.

En definitiva, defensant un urbanisme de qualitat, però sensatament estructurat i limitat, els propietaris dels terrenys particulars traurien, a llarg termini, molts avantatges de la consecució d'aquesta fonamental i necessària finalitat de l'interès general, i d'una qualitat urbana exigent, indispensable per preservar el futur. Evidentment, no és necessari de recordar que els reglaments d'urbanisme i els plans d'urbanisme, normalment, haurien de tenir en compte els recursos físics del territori i les limitacions ambientals i paisatgístiques, com també unes perspectives de desenvolupament del país raonables i acceptables per a la majoria dels ciutadans.

En la publicació *Realitats andorranes i objectius*, de l'any 1973, havia indicat unes orientacions per conduir els reptes del creixement a les Valls d'Andorra, amb un ordre territorial i un respecte ambiental. Dissortadament, l'allau d'interessos particulars s'ha endut sovint el potencial de futur cap a un estat de preocupant congestió del trànsit i de disminució de la qualitat de vida.

Com a continuació dels treballs de recerca iniciats amb cartografia i documentació per a l'urbanisme a Andorra, Bonaventura Adellach va fer publicar tres llibres:

- *Toponímia de les Valls d'Andorra.*
- *Recull d'estadístiques de les Valls d'Andorra.*
- *Geografia de les Valls d'Andorra.*

El primer és el fruit d'una recerca toponímica a totes les comarques de les Valls, a fi de poder preservar els noms antics dels llocs. La metodologia de creació de comissions de toponímia i gravació de la pronunciació, dibuix de l'àmbit geogràfic, classificació i correcció d'escriptura va permetre amb gran rigor preservar els noms tradicionals.

El llibre d'estadístiques és una bona fotografia d'algunes xifres significatives de l'inici del creixement econòmic i demogràfic fins a l'any 1976. Avui és una documentació de referència per apreciar els canvis profunds de la societat andorrana.

El llibre de geografia escolar és bàsicament una aportació a la geografia física del territori, sobre bases més fiables que aquelles que es coneixien en aquell moment. La seva utilitat es va apreciar durant uns anys en les escoles.

La vida política de Bonaventura Adellach va començar quan les cotilles institucionals no deixaven encabir la nova Andorra oberta a l'exterior, a final del segle XX. Durant una legislatura del Consell General (1974-1978), va participar molt activament en la reforma de les institucions. La seva experiència política està recollida en el llibre *Pels camins pedregosos... de la política*, de l'any 1979. Crec que encarnava l'esperit de la democràcia clàssica dels grecs, als quals de vegades feia referència.

Des d'aquesta triple perspectiva –de persona arrelada al país, de tècnic qualificat i de polític compromès– Bonaventura Adellach ha observat l'evolució econòmica, social i territorial de les Valls d'Andorra, que haurà passat de 5.000 habitants a més de 80.000 residents. El canvi ha estat espectacular i no sempre positiu. Precisament, la falta de previsió amb vista al futur incert i l'excessiva adoració cap als diners, com a mesura de totes les coses, acompanyats d'una forta degradació urbanística i ambiental, han desencantat molt profundament l'home que tant estima el seu país.

La il·lusió de l'humanista l'ha decantat cap a d'altres horitzons, l'ha portat a mirar el cel amb intensitat i a treure'n tot el que és permanent, com el sol, els cicles de les estacions i el perfil de les muntanyes. I sempre en relació

amb l'home primitiu que al capdavall tots portem a dins de cadascun de nosaltres. En la recerca dels primers pobladors voldríem retrobar les nostres arrels. Crec que aquesta és la més transcendent aportació d'aquest personatge tan singular.

Algunes persones quan arriben a l'edat madura destil·len d'ells mateixos produccions de gran qualitat. Si hi afegim determinació i intel·ligència com és el cas de Bonaventura Adellach en els llibres del pic d'Arcalís –la muntanya solar i el calendari natural- i en el que el segueix, *La muntanya solar. El calendari primitiu català i els camins d'Anníbal*, el resultat és admirable. Després d'haver culminat una brillant vida professional d'enginyer a França, Espanya i Andorra, i d'haver transitat pels camins pedregosos de la política andorrana per actualitzar i reformar les institucions andorranes, l'autor d'aquests llibres s'ha concentrat en la recuperació de valors ancestrals que estan en el fonament de la persona humana.

En aquestes publicacions es combinen tres arguments entrelaçats i que van a la recerca del coneixement bàsic dels fonaments de la presència de l'home en el Pirineu català: el sol com a font de vida i llum immutable de lectura del calendari; el trànsit dels ramats per aquelles carrerades que, determinades per la geografia física de valls i muntanyes, han marcat el ritme de la vida dels pastors des de fa milers d'anys; i la hipotètica utilització d'aquests dos arguments per suggerir una trama de relacions de fira i mercat a Eina, a la Cerdanya, la qual estaria en la base d'un dels pilars de creació de la nació i la parla catalanes.

Bonaventura Adellach ha aprofitat al màxim la seva sòlida formació científica en astronomia, cartografia i topografia per mostrar de forma acurada i excepcional les potencialitats indiscutibles del Forat de la coma d'Arcalís per determinar de manera molt precisa uns dies fixos del calendari solar. Només després de moltes hores de treball i de profundes reflexions es pot concloure aquesta recerca de manera tan contundent. Les evidències arqueològiques de les pedres alçades i falcades trobades al pic d'Arcalís constaten que aquelles condicions excepcionals del pas del sol pel Forat eren aprofitades pels pastors per guiar la seva localització en el calendari de l'any. A nosaltres, acostumats a viure i treballar en cases en què gairebé tot mira cap a dins, bombardejats continuament pels mitjans escrits i audiovisuals, se'ns fa molt difícil entendre la sofisticació i la seguretat que havia aconseguit la societat pirinenca fa diversos milers d'anys. El mèrit d'estructurar un calendari, anomenat català pel seu abast geogràfic, a partir d'aquests elements del moviment immutable del sol i la particularitat del Forat del pic d'Arcalís, ha estat un exer-

cici científic que mereix la general consideració. Un coneixement profund dels moviments de la Terra al voltant del Sol s'ha reflectit en uns gràfics ben expressius de la més acurada precisió del calendari català en relació amb el calendari gregorià, que estem utilitzant des de fa més de 400 anys. El calendari natural llegint la posició del sol és molt més precís i senzill que el calendari gregorià.

Per altra banda, l'aportació més innovadora del llibre de la muntanya solar consisteix en l'assaig de materialitzar sobre el terreny dos grans itineraris del Pirineu català: les carrerades transversals pirinenques, en el sentit axial de la carena, des del pla de Beret fins al pla de la Cerdanya, al voltant d'Eina; i la meticulosa proposta concreta de l'itinerari recorregut per travessar els Pirineus pel gran general cartaginès Anníbal, sòlidament argumentada en la utilització de camins ramaders i la recollida de carn fresca per alimentar un nombrós exèrcit camí de la conquesta de Roma.

El recorregut figurat dels pastors per les carrerades ramaderes transversals pirinenques sintetitza la tradició de comunitat pastoral entre les diferents valls del que avui anomenem l'Alt Pirineu català.

Els escrits del grec Polibi i del romà Titus Livi permeten partir d'unes bases creïbles sobre les quals bastir una trama d'especulacions, assentades sobre el coneixement profund de la geografia i l'aplicació d'un gran sentit comú, sostingut tot en sòlids coneixements de la societat antiga. La reflexió pausada i raonada, emprada en la recerca d'aquest itinerari tan singular en la història del món, és una aportació al debat científic i alhora un motiu de satisfacció per a tots aquells que vivim en aquestes contrades del Pirineu.

Aquestes dues publicacions sorprenen per la forma expositiva de temes molt complexos científicament o bé molt filosòficament profunds. La seqüència de presentació del seu contingut acaba finalment quedant travat quan s'acumula una reflexió conjunta al final dels llibres. El llenguatge planer, autènticament de la vall dels Orris, és una altra aportació per agrair en aquesta civilització que tantes singularitats locals difumina. L'atenta crítica sobre la toponímia és un altre registre positiu que ens aporta l'autor. I la sensibilitat gairebé poètica en relació amb la natura, en alguns capítols, i la presentació de preguntes filosòfiques fonamentals sobre l'existència de Déu obren perspectives profundes que poden arribar ben bé al fons de nosaltres mateixos.

Bonaventura Adellach ha sabut combinar de forma magistral el coneixement local de les valls i muntanyes pirinenques amb la proposta agosarada de formació d'una nacionalitat catalana diferenciada, en un marc d'universalitat de la vida pastoral i de les preocupacions bàsiques dels homes i dones en la terra.

Text: Jaume Riba i Sabaté
Andorra la Vella, 20 de gener del 2009

Pels camins pedregosos de l'Andorra contemporània

Text: Antoni Pol i Solé

Bonaventura Adellach i Baró, un dels tres premis ÀGORA CULTURAL 2008 lliurats per les entitats culturals del país, n'ha estat mereixedor per la seva contribució científica al coneixement de la geografia física i humana d'Andorra, per la realització del diccionari geogràfic, pel desenvolupament cartogràfic modern i per les aportacions projectuals en pro d'unes comunicacions i un urbanisme més convenients en la dècada dels anys 1970.

També ho ha estat per la recerca del calendari natural i els camins d'Anníbal en els darrers anys.

En Ramon Ganyet n'ha ressaltat una "triple perspectiva -de persona arrelada al país, de tècnic qualificat i de polític compromès-. Bonaventura Adellach ha observat l'evolució econòmica, social i territorial de les Valls d'Andorra, que haurà passat de 5.000 habitants a més de 80.000 residents. El canvi ha estat espectacular i no sempre positiu. Precisament la falta de previsió amb vista al futur incert i l'excessiva adoració cap als diners, com a mesura de totes les coses, acompanyats d'una forta degradació urbanística i ambiental, han desencantat molt profundament l'home que tant estima el seu país".

I en Jaume Riba el destaca com a "enginyer, científic i també crític, molt crític, amb unes persistents i profundes reflexions i unes no menys preocupants afirmacions, del mal rumb que ha pres la humanitat quant al mal tracte aplicat a la natura mare."

Profeta incomprès a la seva terra se n'ha allunyat decebut, però per sort mai no ha deixat de creure i d'estimar la seva, segons Espriu, "covarda, vella, tan salvatge terra" i amb la perspectiva que en dona el pas del temps, el seu vol ras dels anys 1970 s'ha enlairat i s'ha sabut projectar, amb més força que mai, en la cultura intangible allà on l'andorranitat es fon amb la catalanitat i aquesta en la humanitat plana i rasa.

Avançat a la seva època, el temps li ha donat la raó, per vergonya, no dels qui no el varen entendre sinó dels que el varen menysprear i difa-

Segur que els homes de la prehistòria desfraven sense problemes les muntanyes al voltant del pic, avui quasi sempre presoner de permanents i persistents pol·lucions.

Treballador i perfeccionista, inquiet i perseverant, té una relació íntima i quasi exclusiva amb la seva muntanya. Això no obstant, de tant en tant compartint el viatge cap al cim, envoltats pel magnetisme còsmic del vespre-matí, s'obrien els calaixos íntims dels coneixements i de les emocions.

Els puc assegurar que escoltar els seus relats savis i profunds mentre aprenia a llegir la complexa cartografia estel·lar, on tots els elements tenen nom, em feia sentir privilegiat. Es gestava una situació de felicitat compartida amb la sola companyia de la lluna, les estrelles, el sol i la roca nua.

Recordaré especialment un matí, quan després d'aplaudir la sortida del déu Sol a les muntanyes de Sorteny, asseguts i escalfant-nos amb els primers raigs solars, trencant el gèlid silenci de l'alba, em digué: "T'hi has fixat?, estem sols al teatre de la natura."

Fou un moment que em quedarà per sempre, igual que una admiració i amistat que comença amb l'enginyer de Protop i que continua enfortida amb el singular pastor de les muntanyes de les valls dels Orris.

Volia ser pastor i va ser enginyer

L'any 1974 vaig tenir el privilegi de començar la meua vida professional a Protop, que dirigia el Bonaventura.

Acabat de sortir de la universitat i novell en el món del treball vaig poder experimentar una forma avançada d'entendre l'empresa, sobretot quant al tracte amb les persones que la compartíem i també, perquè no dir-ho, amb la seva personal i anticipada forma d'entendre l'organització política i econòmica del nostre fràgil país.

També el 1974 el Bonaventura m'encarregà la tasca de la recollida sobre el terreny dels topònims de les muntanyes d'Andorra. Tota una original i responsable experiència que em portà a recórrer el país de cap a cap de la seva geografia.

Segur que era el presagi que uns anys més tard, uns 30, les muntanyes que tant estimo ens farien retrobar per una nova aventura en un treball una altra vegada singular i sorprenent, com ha estat la important tasca d'investigació sobre la relació dels homes de la prehistòria amb el seu medi natural i en particular amb les muntanyes dels orris on es troba el ja famós pic d'Arcalís.

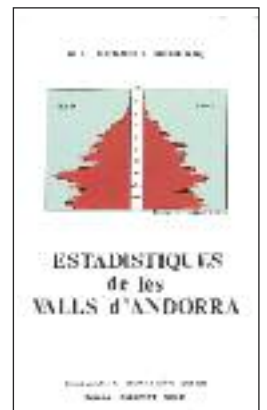
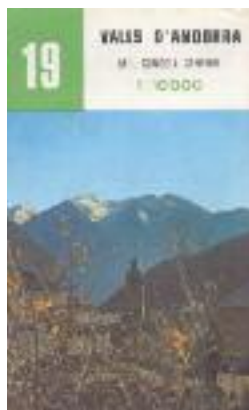
He d'assenyalar que la meua aportació tan sols seria fotogràfica i d'ajuda per al control sobre el terreny dels complexos càlculs per confeccionar el calendari solar, entre d'altres.

Seguiria l'enginyer, ara científic, càlculs i més càlculs per esbrinar l'hora justa de la sortida o de la posta del sol a les muntanyes al voltant del pic d'Arcalís i que donarien forma als horitzons solars.

No li agradarà que ho digui, però mai un error, tot al segon.

Posteriorment vindria la trobada amb el forat a la serra d'Arcalís i el seu valor com a calendari natural, l'estudi de l'ancestral transhumància al llarg de l'eix pirinenc i la seva importància en la logística del general cartaginés Anníbal i, evidentment, les dues magnífiques edicions que tots coneixem.

Enginyer, científic i també crític, molt crític, amb unes persistents i profundes reflexions i unes no menys preocupants afirmacions, del mal rumb que ha pres la humanitat quant al mal tracte aplicat a la natura mare.

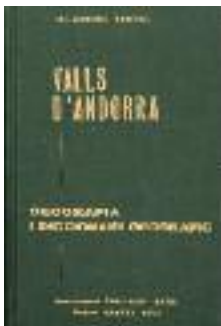
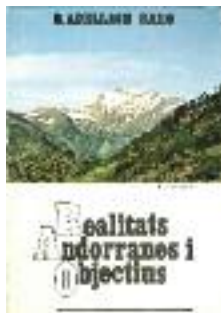
Ramon Rossell i Serra

Text: Antoni Pol i Solé

EL PETIT PRÍncep DEL PLANETA AINA

Feia temps que sospitava d'ell...
 Tenia un no sé què que em resultava familiar...
 No li agraden els números, ni les xifres...
 No dóna mai explicacions...
 No és estrany com les persones grans...
 Estima els nens, i com ells, sap el que busca...
 Vol fer amics...
 Entén la vida...
 Demana sempre per les coses essencials...
 És disciplinat, s'arregla i arregla el seu planeta...
 Sap mirar i valorar les flors, però no les escolta...
 Li agraden les postes de sol...
 Frueix de les muntanyes...

L'entusiasmen els estels i, segurament, parla amb ells...
 Li preocupen les desgràcies...
 És sensible...
 S'emociona ràpidament...
 Rebutja les injustícies...
 No s'amaga de plorar...
 És estricte quan es jutja...
 No es cuida només d'ell mateix...
 Conta acudits per riure i fer riure...
 Perquè el llenguatge és una font de malentesos no para d'escriure...
 Treballa desesperadament per crear lligams...
 Recull tot el temps que pot per fer noves coneixences...
 Mira sempre amb el cor...
 Sap que el que fa important els altres o les coses és el temps que els dediquem...
 És responsable dels compromisos que ha contractat...
 Lluita per tot allò que és transcendent perquè sap que l'essencial és invisible als ulls...
 Sabia que sota aquella escorça de mossèn Ramon, hi és ell, el Petit Príncep, en algun dels seus viatges siderals.
 Ara que l'he clixat, entenc el perquè de tot plegat, per què ha fet AINA, per què té flors i daines i per què ha buscat aigua en la immensitat del desert d'avui.
 AINA és també el pou amb l'aigua bona per al cor, que neix simplement de l'esforç dels que la busquen.
 No és estrany que hagi estat mereixedor del premi Àgora Cultural 2008!
 L'Antoine de Saint-Exupéry deu estar gelós de tenir lluny el seu amic...
 Però és estrany que el Petit Príncep resti tant de temps en un mateix planeta! S'hi deu trobar bé en aquesta petita però àgil, voluntariosa i vigorosa escorça...
 Ara sé que si algun dia marxa, i deixa el seu cos, semblarà que estigui mort i no serà veritat...

mar. Però la seva sembra no ha caigut a l'erm i són molts els qui l'han llegit, bastants els que li han donat la raó i alguns que l'hem tingut de referent en aquest traspàs necessari i inevitable de la vella a la nova Andorra, tan anhelat per molta gent de la vella Andorra. I ens ha servit de guia, més del que ell creu i no sap, per moure'ns en aquesta complexa estructura en transformació que és l'Andorra actual, en un context mundial que no para de canviar.

Aquest canvi, iniciat el 1866, no ha de renunciar a les qualitats i valors de la societat andorrana tradicional que encara són vàlids.

Entre altres raons perquè l'Andorra moderna i la contemporània existeixen gràcies a aquella.

Com en el pèndol de Foucault, s'ha d'entendre que el que era normal a començament del segle XX pot ser una raresa als inicis del segle XXI, però inexorablement tornarà a ser normal en un moment futur.

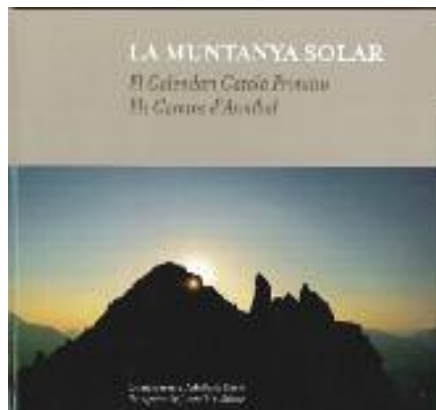
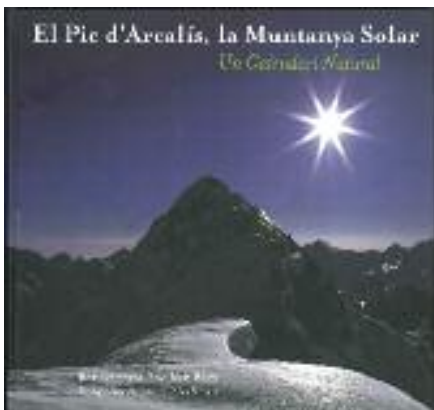
Home de ciència aplicada, en Bonaventura Adellach és el primer planificador i urbanista andorrà conscient que calia preveure i avançar-se a les necessitats d'infraestructura i equipament públics. I per això calia conèixer la realitat andorrana i tenir objectius per poder endreçar aquesta necessitat irreversible d'evolució d'Andorra.

La impaciència no és bona consellera quan es planifica. I molt sovint qui sembra no recull.

La petitesa del territori andorrà no implica necessàriament que hagi de ser senzill fer-hi planejament. De vegades és el contrari, la qual cosa ni és bona ni dolenta en si mateixa. La realitat andorrana és més complexa del que sembla a simple vista. L'Andorra contemporània ens mostra cada dia els camins pedregosos pels quals som conduïts.

L'any 1973 en el llibre *Realitats andorranes i objectius* escrivia: "Inclús atrevint-nos anar encara més lluny es podria afegir que tant com l'opinió general de la gent de les nostres valls no considerà com una gran necessitat el renaixement d'una consciència pública com existia en l'Andorra del temps d'abans que defensí, sense barrejar-hi interessos particulars, el bé i les aspiracions col·lectives, fins aquell moment que esperem pròxim, res de verdaderament positiu no s'haurà avançat sobre el canvi de la nostra subsistència."

El fill de la terra, enginyer i home pragmàtic, humanista i lligat a la natura, és conscient que som anells únics d'una cadena múltiple que ens condueix del passat cap al futur i, en definitiva, amb una capacitat transmissora limitada que ens serveix per rebre i alhora per donar. I és, en el conjunt, col·lectivament, que els individus prenem tot el sentit.

Ramon Rossell i Serra

Text: Maite Casals i Rueda
Andorra la Vella, 20 de gener del 2009

Gràcies, Ramon!

Quan vaig començar a escriure aquestes notes, vaig voler retrocedir anys enrere, als inicis dels meus anys de colònies. Llavors jo tenia 15 anys.

En començar a mirar el passat, vaig aturar-me a recordar quan et vaig conèixer; jo devia tenir uns 8 anys quan a l'escola Sagrada Família d'Escaldes tu vas ser el meu mestre de català, recordo encara ara que ens vas ensenyar el *Virolai*. Feia poc que havies arribat a Andorra però tu ja volies arribar als infants i posar el teu granet de sorra en llur aprenentatge. Després, amb les companyes del col·legi Janer, quan pujàvem de convivències al casal Sant Serni, sempre era sorprenent per a nosaltres adonar-nos que durant les estones de treball, tot i semblar que estaves despatistat en altres pensaments i que potser fins i tot t'havies endormiscat, en realitat havies estat escoltant, amb un posat reflexiu, tot el que es comentava i t'afegies a la reunió demostrant que no n'havies perdut el fil en cap moment.

Poc podia imaginar l'any 76 quan, com a colonista, vaig anar a les colònies populars de Canillo i uns anys després, sense saber ben bé com, començaria una tasca com a monitora de colònies que ha marcat clarament la meua vida.

Com a monitora de colònies, recordo els caps de setmana al casal Sant Cerni, preparant les colònies de l'estiu o fent curssets per ampliar els nostres coneixements sobre la formació en el temps lliure. Recordo les reunions en què tu i els monitors més experimentats ens explicàveu i ensenyàveu el que volia dir ser monitor, la responsabilitat que comportava aquesta tasca però també tot el que podíem aportar als infants i a nosaltres mateixos. Va ser llavors quan vàrem iniciar unes formacions de monitors, ens trobàvem a l'edifici de la CASS amb altres monitors de les colònies de Sispony i de Castellnou.

Més endavant, van arribar altres caps de setmana de formació per aprendre diferents treballs manuals que aplicaríem a l'estiu als tallers de colònies i la formació de monitors de l'escola Mirall. En aquell moment no érem plenament conscients de la teua tasca, ja que tot aquest món formava part del nostre entorn i tu eres per a nosaltres com un segon pare, que sempre és al darrere per protegir-te però també per renyar-te i fer-te

veure que potser aquella decisió o actuació no acabaven de ser les correctes.

I llavors, va arribar el gran repte: fer una casa de colònies a Canillo per a tota la mainada d'Andorra. No puc oblidar l'operació calendari amb la qual, anant casa per casa, oferíem al poble andorrà la possibilitat d'ajudar a fer realitat aquell projecte, i quan es va col·locar la primera pedra d'AINA, al prat de Sant Joan, i finalment, la inauguració, el premi al teu esforç i dedicació.

Sempre has tingut molt clar que els joves han de trobar-se i formar-se durant tot l'any per poder així oferir als infants el millor de cadascú, i així ho vares planificar: els divendres ens trobàvem amb il·lusió a la sala de reunions de Santa Maria del Fener per xerrar i discutir sobre diferents temes, tant relacionats amb les colònies com amb l'actualitat que ens envoltava o ens preocupava.

També pujàvem els caps de setmana a AINA quan hi havia alguna tasca a fer: organitzar els jocs de neu, la castanyada o els caps de setmana d'esquí de fons, preparar els decorats i ambientacions per a les colònies, planificar alguna formació...

No puc oblidar que una de les feines més feixugues però gratificants va ser l'elaboració del primer cançoner de les colònies: triar cançó a cançó, buscar-les i fer-ne el muntatge que després portaríem a la impremta. I la Pasqua Jove, un altre moment clau, ja que sempre ha estat el tret de sortida per a la concreció anual de les colònies i també un bon moment per a la reflexió personal. Durant tres dies, ens tancàvem a la borda de Meritxell per perfilar tot el programa de les colònies: el fil conductor, les excursions, els tallers, les cançons, les olimpíades, els focs de camp...

Finalment, durant el mes de setembre, el cap de setmana de revisió sobre el funcionament de les colònies ja acabades. Aprofitaves aquest espai per posar sobre la taula aquells aspectes que no havien acabat de funcionar. Sempre mirant endavant i amb la idea que la crítica, sempre que sigui constructiva, és el que ens fa progressar i esmenar aquells errors comesos.

Després de les trobades i formacions durant tot el curs, arribaven els torns de colònies, i tu eres sempre al darrere de tot, present en tot moment.

Ramon amb la seva mare Pura i els germans Cisco i Teresina el 1.947

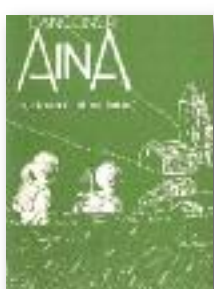
Ramon amb el seu germà Cisco d'estudiants

El primer cançoner d'AINA

Cançoner 2008

Mossèn Ramon amb els seus pares, Jaume i Pura, i família sortint de l'església

Esquiuant

Jocs de neu d'AINA a Sant Joan de Caselles

Durant les excursions, aprofitant qualsevol moment per fer viure als infants l'estimació i el respecte per la natura, per la muntanya andorrana. Amb les cançons, tant importants en la vida del colonista: a les excursions, als focs de camp, a missa. Tots aquests eren moments que aprofitaves i sé que encara ara aprofites per poder parlar amb els infants; a través del cant els ensenyaves, els ensenyaves aquells valors que formen les persones.

La teva tasca educativa no defallia i cada nit, quan els nens i les nenes ja dormien, els monitors ens trobàvem per valorar i avaluar el dia, així com per programar l'endemà. Després, sempre quedava una estona per aquella entranyable frase del dia, un pensament que ens presentaves per promoure el diàleg i la reflexió entre nosaltres. Nosaltres, joves, en aquells moments no sempre sabíem prendre tot allò que tu ens volies donar però vàrem

aprendre a dedicar espais per riure, per compartir i per reflexionar, tant en veu alta com en silenci.

Em commou veure que encara ara, que els meus fills també fan colònies a AINA, és mossèn Ramon l'encarregat d'explicar als infants les llegendes de Meritxell, de la Creu dels set braços, del poblet del Fener que va desaparèixer...

Han passat molts anys però continues tenint la mateixa força i il·lusió del primer dia i t'agrada jugar a escacs amb els nens i nenes i ser tu el vigilant que vetlla i protegeix el son dels infants les nits de colònies.

La muntanya, tan estimada per tots, també ha estat espectadora de la nostra amistat. Recordo amb tendresa aquell cap de setmana en què uns deu monitors i amics vàrem anar al Canigó. Tu ja feia temps que hi volies anar però no havíem pogut trobar el moment. Acompanyat del llibre de Mn. Cinto vàrem fer el cim i durant aquells dies vas aprofitar per llegir-nos diferents fragments de *Canigó*, com el diàleg entre els campanars dels monestirs de sant Miquel de Cuixà i sant Martí del Canigó sobre la caducitat de l'obra humana enfront de la pervivència de l'obra de la natura.

Durant els deu anys en què vaig fer colònies, vàrem viure molts moments plegats, convivint durant moltes hores a l'any. Vàrem establir uns lligams d'amistat i de confiança que s'han mantingut fins a avui. Avui, en què la majoria de monitors d'aquella època ja estem casats i afillats, AINA continua sent la nostra segona casa, en la qual ens trobem sempre acollits i estimats. I ens fa il·lusió trobar-nos amb tu, Ramon, per compartir una bona estona, escoltar els teus consells i reflexions i conversar sobre els temes que ens preocupen o il·lusionen, més o menys de la mateixa manera en què 25 anys enrere ens trobàvem a Santa Maria del Fener molts divendres a l'any. Quan sóc a AINA sembla que no hagin passat els anys.

La teva preocupació per formar i ajudar els infants i joves d'Andorra sempre ha estat el teu cavall de batalla. Al llarg d'aquests anys, si hi ha algun mot que pot definir la teva actuació és la perseverança. T'has preocupat i has lluitat per donar als infants i joves d'Andorra un missatge de respecte, de solidaritat i de voluntariat, uns valors que, molt sovint, la nostra societat oblidada. I encara que, de vegades, has hagut de nedar contra corrent el teu esperit combatent no t'ha permès defallir per continuar endavant.

El premi que reps avui confirma i valora la teva contínua dedicació a l'activitat pedagògica, i si miro enrere i recordo i et veig avui aquí, penso que, sens dubte, has dedicat una part molt important de la teva vida a la formació en valors: formació de nens i nenes gràcies a les colònies de Canillo, formació d'adolescents en la fe cristiana amb la teva docència a l'Institut Espanyol, formació de monitors mitjançant les trobades durant l'any i durant els mateixos catorze dies de colònies a l'estiu, formació dels amics i coneguts que t'envolten. Els que estem al teu costat sabem que, de manera inherent, amb un comentari, en una xerrada, amb un conte, saps transmetre un missatge per reflexionar.

Gràcies Ramon, i moltes felicitats

Jugant a la butifarra

Al pati de les escoles de Canillo

A la cuina d'AINA

Al cim del pic de la Serrera amb els colonistes d'AINA

Amb el Grup del dijous a Meritxell

Text: **Josep Maria Beal i Benedico**
Andorra la Vella, 20 de gener del 2009

Bona nit a tothom

Vaig dubtar, en el primer moment, d'acceptar la invitació que l'Àngels Mach em va fer per a aquest petit parlament; vaig pensar que altres ho podrien fer millor que jo; la Maica, en Sergi o l'Agustí i molts altres dels seus amics que, des de fa anys, hem compartit amb ell moments de joia o de preocupació. Però després vaig pensar que acceptava el repte que em posaven les entitats organitzadores i això malgrat no agrada-me gens llegir en públic; i ho vaig fer especialment per l'estimació que li tinc i l'amistat de tants anys que ens uneix amb Mn. Ramon.

En primer lloc, però, m'haureu de permetre -i m'ho permetrà ell- que, quan em refereixi a la seva persona, li digui com sempre, Ramon, estalviant-me el mossèn; i és clar que no és pas per manca de respecte a la seva condició de capellà.

I és que ens coneixem des que, per allà a final dels anys 60, vàrem coincidir en aquell famós Grup dels Dijous. Érem molt més joves i teníem ganes de brega. Aquell grup es va caracteritzar per no tenir una funció específica; hi érem per parlar, per discutir -no sempre amb suavitat- i, en definitiva, per formar-nos. I hi havia de tot: mossens, comunistes, laics, gent preparada i d'altra que no tant, però la norma bàsica era que ningú no havia d'imposar res a ningú i tothom havia de respectar l'opinió dels altres, cosa que, sovint, es feia difícil. El Ramon, capellà força novell, va haver de suportar moltes coses de les quals mai s'havien parlat al seminari; era una presa fàcil, però defensava les seves conviccions amb les dents.

I va ser dels més valents! L'amistat que ens uneix -a nosaltres i a tots els que vàrem viure aquells anys- és de les que perduren malgrat les circumstàncies i les enrabades que, per massa confiança, no hem deixat de tenir en més d'una ocasió.

I penso que aquella experiència ens va servir a tots, i estic convençut que ell la va aprofitar més que ningú. I aquesta modesta experiència, juntament amb el bagatge de tota una vida -la lluita diària a través dels anys, l'ensenyament, la seva formació i l'herència d'uns pares formidables- ha forjat un tipus fora del corrent, amb una qualitat afegida a totes les que té: sap transmetre la riquesa d'aquesta experiència.

Perquè el Ramon no n'ha tingut mai prou; ha estudiat, ha llegit, ha viatjat, ha parlat amb la gent -amb tot tipus de gent- i de tot això ha anat afegint experiències al seu sarró. I cal dir que el té ben ple: religiositat -abans que res, és clar!- però també coneixements, vivències, cultura, etc. I tot això s'ha esforçat per fer-ne partícips als altres, ja sigui amb la seva activitat de professor, a través

Amb el bisbe Joan Martí i Alanis a AINA el 18 de juny de 1982

del seu testimoniatge vital o dels seus constants escrits a la premsa. Qui no recorda els anys d'Informacions, amb les seves cròniques -sovint eren la sola cosa que molta gent llegia- i l'herència que ara en tenim en la seva col·laboració setmanal al *Diari d'Andorra*. Són més de trenta anys de testimoniatge i lliçons constants.

I per això i per tota la seva labor de tants anys en aquest país, el Ramon ja forma part de la història d'Andorra. Però que no n'espero gaire més; aquest país és molt injust amb els seus fills més il·lustres, ja siguin propis o adoptats, i homenatges com aquest no sovintejaran. És clar que, sabent com és, no és pas en actes com aquest on ell se sent més còmode. Però, tanmateix, val més un reconeixement sincer i envoltat d'amics que no pas la injusta indiferència.

En aquest petit parlament he volgut, voluntàriament -i per a bastament coneguda i fins i tot valorada- obviar la seva obra magna, símbol màxim de la seva voluntat de transmetre religiositat, convivència, estimació, cultura del poble, i amor a la natura i a aquesta terra; és a dir, AINA. I l'he obviat, com deia, perquè hi ha coses en les quals no cal esmerçar temps; valgui com a simple resum la popularitat que amb AINA -especialment, però igualment amb la resta de la seva tasca- ha fet que tothom al país, però també més enllà de les nostres fronteres, sàpiga qui és "el famós Mn. Ramon de Canillo".

I, evidentment, aquest homenatge no seria complet ni just sense fer menció d'algun dels seus defectes: el Ramon -encara que sigui paradoxal- va molt a la seva, és un home tossut i de convicció i que solament fa cas a qui ell creu que n'ha de fer i quan ell creu que ho ha de fer; però, pot ser això realment un defecte? En qualsevol cas, als altres ens reconforta tenir alguna cosa que li puguem criticar -per sort la perfecció no existeix!- i, al mateix temps, ens el sentim molt més a prop.

Finalment, gràcies Ramon, pel que has fet, per ser-hi i per ser com ets.

Per molts anys!

Organitzant exposicions al claustre de Meritxell

Foc de camp a AINA

Missa al campament Tamarros

La Flama de Sant Joan a Casa la Vall

El 16 de juny del 2004 amb el bisbe Joan Enric Vives en la trobada de mossèn

Ramon Rossell i Serra *Escrits entre 1974 i 1990 (I) recollits per Carles Tomas i Josep Visa*

Revista: PP - Promocions Publicitàries

Secció: L'Església avui ... de tu a tu amb l'evangeli a les mans

1974

- Per què no buscar la veritat – 103
- Què esperem avui en el nostre món? – 104
- L'Art d'estimar – 105

1975

- El quart Rei Mag: un petit Rei sense or ni encens. – 106
- Qui i què protegeix al treballador emigrant a Andorra? – 107
- L'escàndol dels cristians. – 108
- Recompensa: Es busca per subversiu ..... – 109
- Una reflexió curta i simple. – 110
- Fum i llum. – 111

Revista: Informacions

Secció: L'evangeli avui

1975

- Quan la missa m'avorreix – 1
- No podem entrar per qualsevol porta. – 2
- Allò que ignorem de la Festa Major de Montserrat. – 3

Secció: De tu a tu amb l'evangeli a les mans

1975

- L'essencial és invisible per als ulls! (St. Exupéry). – 4
- Homes grans amb vestits de Primera Comunió. – 5
- Per a entendre's ens cal parlar el mateix llenguatge! – 6
- Un examen sobre l'amor. – 7
- La Religió del negoci i el negoci de la Religió. – 8
- Parems emment: Què pretenem: Estimar o que ens estimin? – 9
- Sacerdots, per què fer? – 10
- No tingueu por! – 11
- L'Església que somio. – 12
- Els set-ciències són uns mancats! – 13
- Jesús ja feia sondeigs. – 14
- Qui ho pugui comprendre, que ho compregui. – 15
- On resta amagat l'Evangeli. – 16
- Des de Fontargent! – 17
- Tribuna-Infomacions, Informacions-Tribuna. Diàleg de sords? – 18
- La bona nova de Maria. – 19
- Qui és per a mi Jesucrist? – 20
- Un record de les meves vacances. – 21
- La Festa de Meritxell dins l'any internacional de la dona. – 22
- El missatge de les nombroses creus sembrades arreu d'Andorra. – 23
- Fe: infantil, adolescent, adulta? – 24
- I si anéssim fins al fons de la qüestió. – 25
- Prou de sang vessada! – 26
- Què hi anem a fer a la Missa del Diumenge! – 27
- 137.557 pessetes. – 28
- La pornografia de l'amor. – 29
- Temptativa de traduir el semó de les benaurances i de les amonacions de Jesús al nostre llenguatge i les nostres realitats. – 30
- Es Pecat o es Virtut construir noves Esglésies? – 31
- Un pecat mortal: La fuga de capitals! – 32
- No hi ha paraules per a expressar-ho. – 33
- Davant un niu de confusions! – 34
- La veritat per damunt de tot. – 35
- "Deu ve hom no sap d'on". – 36
- Meditació sobre el Nadal de 1975 i unes conclusions de les Eleccions. – 37

1976

- Que serà l'any 1976? – 38
- Estrany al país. – 39
- Quan el cristianisme no és una ideologia ni un codi moral! – 41
- L' Autoritat de l'Església a prova per un nou decret sobre sexualitat. – 42
- Un servei en demana un altre. – 43
- Tots iguals. – 44
- Sense imaginació no podem ni triomfar en la vida ni ser cristians. – 45
- Senyors, una mica de sentit comú, si us plau! – 46
- La lliçó d'una mort injusta! – 47
- Secció: El Crist de nou crucificat! 1976
- Que hem de fer de la Creu? – 48
- Cristians de braços caiguts. – 49
- Qui voldrà morir per al Poble? – 52

Secció: De la meva agenda

1976

- Quan no es diu tota la veritat. – 53
- Una lliçó treta de la neu. – 55
- Per que no es fan manifestacions reivindicatives a Andorra? – 56
- Meritxell, una obra a mitges. – 57
- Els capellans no us entenen! – 58
- El capella i la feina. – 59
- Malgrat tot, bona festa Església. – 60
- Quan la muntanya ens parla. – 61
- Primeres comunions show. – 62
- Coses que s'aprenen viatjant. – 63
- Si us plau, preneu-vos una mica de temps lliure. – 64
- La breu història del nou Casal Sant Serni Canillo. – 65
- La breu història del nou Casal Sant Serni Canillo (continuació). – 66
- El Crist no es esclau de ningú i sí, servidor de tots. – 68
- Un preu del pa. – 69
- Una tarda a Notre-Dame. – 70
- Classes de Pa. – 71
- On ens mena la infidelitat. – 72
- M'escriu el meu amic en ocasió de la Festa de Meritxell. – 73
- Heretgies piadoses, però al cap i a la fi, heretgies! – 74
- No hi ha com la mainada! – 75

- Un dels mètodes de Mao vàlid per a nosaltres. – 76
- Crisi Matrimonial. – 77
- Quan el diner ens fa desgraciats – 78
- Dues impressions sobre Andorra que ens afavorixen! – 79
- Andorra, País de Missió. – 80
- N'hi ha un tip d'aquesta vida! – 81
- Si, estimar però a qui i com? – 82
- Malgrat les realitats, hi ha un desvellament religiós. – 83
- Els arcs de boix i d'escobes derrocats. – 84
- El projecte de reforma institucional d'Andorra dins el temps d'Advent. – 85
- L'any 15 i l'any 1976. – 86
- Que s'amaga darrera d'una pregunta! – 87
- Tots en camí. – 88

1977

- Les vostres Felicitacions! – 89
- La història ens demanarà comptes. – 90
- Un invitat per a la boda. – 91
- La droga i la religió. – 93
- La tàctica de l'Esperit del mal. – 94
- La Felicitat. – 95
- Amics o enemics! – 96
- Les temptacions de cada dia. – 97
- Una nova manera de mirar. – 98
- Tenir sort o ser ric no vol dir ser bo! – 99
- No tractem de boja la persona que estima. – 100
- Qui estigui sense pecat ... – 101
- Històries d'amor, històries de mort i de vida. – 103
- No hi ha proves per demostrar que Jesús ha ressuscitat. – 104
- El mateix materialisme ens mena a Jesús. – 105
- CONTRADICCIONS! – 106
- No parlem tant d'amor i parlem una mica més de justícia. – 107
- Quan se sap estimar. – 108
- L'obsessió de la Unitat. – 109
- Cara i Creu d'un Sacrament. – 110
- Amb el cor tancat no hi entendreu res! – 111
- El mal costum: el d'Etiquetar. – 112
- <<Si el teu déu és mort, pren el meu: Jesús viu>>. – 113
- Necessitem persones que ho donin tot. – 114
- Tots hi som comptats. – 115
- Jesús ens provoca. – 116
- Com passem les vacances? – 117
- Un somni meravellós. – 118
- Quan el diner ens podreix! – 119
- Foc! – 121
- No n'hi ha prou de fer cremar un ciri a Meritxell. – 122
- El perquè d'unes colònies. – 123
- Que hi fareu, al nou Santuari de Meritxell. – 124
- Gràcies, Mossèn Cinto! – 125
- MERITXELL. – 126
- El trasbals que ens espera. – 127
- Any rera any augmentada l'hemorràgia de fe en els joves. – 128
- Fem massa Església de campanar. – 129
- La meva pregària. – 130
- Andorra acusada des de Madrid i Barcelona. – 131
- Més enllà de les sis constitucions. – 132
- Unes preguntes empipadores i un problema indesxifrabl. – 133
- L'Església no ha perdut el tren. – 134
- Ho tenen tot, menys la felicitat. – 135
- Qui espera no desespera! – 136
- Saber Viure. – 137
- El Pas de la Casa no és el Far-West. – 138
- Potser Jesucrist també hi aniria a Esquiar. – 139
- Un conte, tot esperant la Missa del Gall. – 140

1978

- Carta als Reis. – 141
- Qui coneix a qui. – 142
- Mimem al país tal com és. – 143
- La lliçó apresada al Port. – 145
- Carnet d'identitat per al catòlics. – 148
- Més sobre la Festa del diumenge a la tarda. – 150
- Hi eres tu quan el diuen a la creu? – 151
- Viscal! – 152
- Una mica més de gresca a les Esglésies no aniria malament. – 154
- Una Figura rica en contingut. – 155
- El pecat no ens impedeix de sentir-nos cristians. – 156
- Davant el misteri del sofriment i de la mort. – 160
- Andorra, País ric o País pobre? – 161
- Els qui van a missa i els qui no hi van. – 162
- Els capellans d'avui, darrers supervivents d'una raça. – 163
- Tinc compassió d'aquest gent. – 164
- Perquè estimo el silenci cerco una nova manera de parlar. – 165
- El valor d'un vas d'aigua sobretot a l'estiu. – 166
- Mesurats pros i contres, Canillo n'és afavorida amb les colònies. – 167
- Un somni de colònies. – 168
- Un Ciri a Déu i un altre al dimoni. – 170
- El silenci és ple de vida. – 171
- Ha mort el nostre bon Papa Pau VI. – 172
- El nou Papa que necessitem. – 173
- Juguem al joc de la sinceritat. – 174
- És una vergonya la manca d'esperança (nacional) dels 8981 Passaports Andorrans. – 175
- La Festa de Meritxell un bé de Déu per als Andorrans. – 176
- Val més encendre un foc que maleir les tenebres. – 177
- Un bon Evangeli per al mes de setembre. – 178
- El noi de l'Evangeli que feia l'andorra. – 179
- L'Església andorrana necessita màrtirs. – 180
- L'Emigració a Andorra, denunciada per un diari, comentada per la gent, il·luminada amb l'evangeli. – 181
- Capellans a la Sagristia. – 182

- Tots Sants i el ball del cent mil diumenges. – 184
- Un crit en plena nit. – 185
- La paràbola del capitalista. – 186
- Paraules buides. – 187
- Suicidi col·lectiu. – 188
- El fill que se'n va de casa. – 189
- He trobat l'amic, amb el cor amarat de dolor. – 190
- Si us plau, no arraconeu les Coronas dels Reis d'Orient! – 193
- No és del tot veritat la dita <<Val més anar sol, que mal acompanyat>>. – 194
- La veu del Poble és la veu de Déu. – 195
- Creure en dimonis. – 196

1979

- Exculpem el nostre mal, lluitant per la dignitat del Nen. – 197
- Li va donar la mà. – 198
- Bastir una Andorra més justa, més humana, més habitable. – 199
- A fora les cares! – 200
- Holocaust. – 201
- Els secrets de la Muntanya. – 202
- Què hi féu dins les Esglésies? – 203
- No és escàndol per a tots! – 204
- L'Església de les Valls es va compromentent. – 205
- Si! Hosanna! – 206
- Costa de creure en la resurrecció. – 207
- Foc i vida. – 208
- Gràcies, Maurice Clavel! – 209
- Jo sóc el bon Monitor, diu Jesús. – 210
- La Pasqua és una gran litària. – 211
- Corregim errors. – 212
- Un bon somni! – 213
- La cara d'una Medalla de Canòlic. – 214
- No tot ha de ser per fer negoci. – 215
- A Andorra com a Amèrica. – 216
- La Foguera i la litúrgia de Sant Joan. – 217
- Morir a la muntanya no és morir. – 218
- De les colònies del 79. – 219
- Trobar el gust de viure i d'estimar. – 221
- Marc Oraison ens deixa les portes obertes. – 222
- Calaixos eixuts, però no el cor! – 223
- Els nens i les nenes de colònies els homes i les dones del demà. – 224
- Això és viure! – 225
- "Estimats, pares: A Colònies ens ho passem molt bé." – 226
- Qui no és Fariseu? – 227
- Pensaments d'un amic que honoren a la Verge de Meritxell. – 228
- Vaig encendre dos ciris pel senyor síndic. – 229
- Ser pobre, ser el darrer per poder estimar més. – 230
- Si us plau, llegiu-me! És interessant per a tots. – 231
- Tota una festa popular, tant com la volien. – 232
- Es venen pans de cell! – 233
- Dos apòstols que demanaven ser Molt Illustres Consellers. – 234
- La lliçó dels fills que se'n van de casa. – 235
- Nu davant les Benaurances. – 236
- Meditació davant un bitllet de mil. – 237
- Tardor a fora, tardor al cor. – 238
- Hi ha anticlericalisme perquè hi ha clericalisme. – 239
- Política i droga en un sol tema. – 240
- Regles del joc per als nous Consellers de la Vall i de Comú. – 241
- Què hem de fer? – 242
- L'any de l'infant: Només ha estat per al país una fórmula. – 243

1980

- La meva meditació del dia 1 de gener de 1980. – 244
- El Japó i la seva Felicitació de Nadal. – 245
- Respecte al matrimoni civil, al religiós i també a l'aparellament. – 246
- La neu portadora de valors evangèlics. – 247
- Perquè estic a l'Església? – 248
- Aquesta felicitat i cap més altra. – 250
- Trampes i Fines! – 251
- Les nostres drogues. – 252
- Cada pecat porta la seva brasa, però. – 253
- Déu ha calculat malament? – 254
- Precisions sobre la dona adúltera. – 255
- Quan Déu parla per l'oposició. – 256
- Discurs de Jesús en la Setmana Santa del 1980. – 257
- Per a tu què és estimar? – 258
- Diàleg de sords. – 259
- Jean Paul Sartre. – 260
- Home de paraula. – 261
- Els Cristians a la Lluna. – 262
- Si al cristianisme de Crist! No al cristianisme de l'església. – 263
- Colònies populars de Canillo 1980. – 264
- El pa de l'estiu. – 265
- Veure la realitat tal qual és. – 266
- Menys nombre de cristians, però més qualitat de vida cristiana. – 267
- El Roc del Quer. – 268
- Jesús prescindeix de la maquinària per a la seva sega. – 269
- Vacances. – 271
- La mainada de les colònies ens ensenyen a pregar. – 272
- Allò que val. – 273
- La Gran Olimpíada Andorrana. (10/8/19) – 274
- El treball fet no ha estat endebades. (17/8/1980) 275
- Un esquelet de Cristianisme. (24/8/1980) 276
- A la Bretanya Francesa es parlà lllargament de Canillo. (31/8/1980) 277
- Diada de Meritxell: Fe i Política. (7/9/1980) 278
- La Pau a Andorra. (17/9/1980) 279
- Presentació dels comptes de les colònies Populars de Cani-

- llo. – 280
- Quan els diners ens puguen al cap. – 281
- AINA Obra de FE. – 282
- Si vols ser Felic, sigues agraït! – 283
- Si voleu la justícia, allunyeu la por. – 284
- Només l'orgull destrueix la nostra identitat. – 285
- Les parets del meu despatx. – 286
- L'Església davant dels Diners. – 287
- Contestem tota especulació. – 288
- Fins al Fons de l'Amor. – 289
- Record de Mn. Pascual Inglà. – 290
- I si ens felicítissim per Nadal? – 291
- El Crit. – 292
- Nadal al Cor. – 293

1981

- 1981, Mirar endavant i enrere. – 294
- 1981, any Internacional del Minusvàlid (del disminuït). – 295
- La història del pecat. – 296
- Cop de cap contra la paret. – 297
- Missatge Revolucionari. – 298
- Dos importants llumeners en la Sala Fosca del nostre món. – 299
- Minusvàlids per a estimar. – 300
- La canço de les mentides. – 301
- Meditació davant un bitllet de banc. – 302
- La lluita entre el bé i el mal. – 303
- Talam. – 304
- A tomb de la dona que tenia cinc marits. – 305
- És quan dormo que hi veig clar. – 306
- Sant i Màrtir d'Avui. – 307
- Jesús de Nou Crucificat. – 308
- Només perquè estimem, ressuscitem. – 309
- De pujar a peu la muntanya de Montserrat. – 310
- Jo sóc la porta de socors. – 311
- Em fa por, la por. – 312
- Els primers cinc anys de colònies. – 313
- La veu dels qui no tenen veu. – 314
- Obrim portes, finestres i balcons! – 315
- Un film que humanitza: L'home Elefant. – 316
- Processons. – 317
- Davant l'estiu. – 318
- No. – 319
- Les depressions nervioses. – 320
- Anar de Colònies. – 321
- Espigolant espiritualitat de les Colònies. – 322
- Flash de la vida de les Colònies Populars de Canillo a través de les seves cançons. – 323
- Som uns privilegiats. – 324
- Gràcies. – 325
- Tenir o ser. – 326
- On són els nostres profetes. – 327
- MERITXELL: El cor d'Andorra. – 328
- Pregària als peus de la Verge de Meritxell. – 329
- Sense feina i sense sou. – 330
- Un dalta baix. – 331
- Les tisores. – 332
- A la tornada de Benidorm. – 333
- Medalla de dues cares per a les noves eleccions. – 334
- Críats per a estimar. – 335
- Sants, tocant de peus a terra. – 336
- Ser intel·ligents. – 337
- Respostes breus. – 338
- EL GRAN CAPTARD és el meu captard de cada dia. – 339
- Esperança crítica. – 340
- Contra l'enveja el desert. – 341
- Pessebre al Pic de la Coma Pedrosa, 2.942 m. – 342
- BON NADAL. – 343

1982

- Aquestes festes es celebren en família o no es festegen. – 344
- La cua de l'Estrella. – 345
- Què busqueu? – 346
- No. – 347
- Parlar amb la mirada. – 348
- Espantar els mals esperits. – 349
- Marginats els d'un costat i els de l'altre. – 350
- La gana espavila la imaginació. – 351
- Home de dubtes. – 352
- La Quaresma dels joves. – 354
- Massa famí Ramon. – 355
- Una nova vida. – 356
- La sexualitat, problemàtica que inquieta. – 357
- Animador de colònies per fer un bon servei creació d'un diploma d'Animador de colònies. – 358
- Apunts poètics sobre Sant Jordi de Canillo. – 359
- Manelic. – 360
- 800 anys enrere. – 361
- No. – 362
- L'hora de la fe. – 363
- Mariví: Una gota d'aigua al desert. – 364
- Entrem la por, d'en Llach. – 365
- UFF! – 366
- Gràcies d'AINA, a qui? – 367
- Espigolant en els Discursos d'AINA. – 368
- De tots podem aprendre. – 369
- Un estiu per viure. – 370
- Dues experiències de Colònies. – 371
- Un nou jovent en un món nou. – 372
- Monitors de nom però no de fets. – 373
- Pomei d'Estiu a les Colònies. – 374
- L'Esperit d'unes Colònies. – 375
- Abans que arribi el nou curs. – 376
- A propòsit d'un Curset sobre la Classe de Religió. – 377
- Una pinzellada històrica sobre Meritxell per viure més la festa. – 378
- D'any en any una Festa de Meritxell més popular. – 379

-Quan el protocol és problema. – 380
 -Gràcies a Déu, l'Església ha perdut poder. – 381
 -Amors trencats. – 382
 -Dama pobresa, qui et pogués estimar. – 383
 -No. – 384
 -No tindrem amí als sinó somiem en el cel. – 385
 -Sant Francesc d'Assís s'ha fet present a Andorra. – 386
 -El perquè d'AINA anem a Montserrat amb el Papa. – 387
 -Testimonis d'Esperança. – 388
 -Cara a cara a la mort. – 389
 -Si tenim fe conquerirem el món. – 390
 -Críticar a més de no ser un pecat, és una virtut. – 391

1983
 -Molles de les meves vacances. – 395
 -En despar el Pessebre. – 396
 -La Mirada dels infants. – 397
 -Esquí de Fons, convivència i pregària. – 398
 -Del no-avorament al compromís per tota la vida. – 399
 -Carrosses de Carnaval. – 400
 -He vist E. T. – 401
 -El polèmic Pérez de Tudela entre nosaltres. – 402
 -El plany dels joves. – 403
 -Davant la Creu. – 404
 -Veritats com a catedral embolicades amb paper cristall de l'humor. – 405
 -Un bon bany d'esperança. – 406
 -De la meua pregària personal en aquests dies Sants. – 407
 -Lletania juvenil. – 408
 -Pobres amb tota la riquesa a les mans. – 409
 -Terra Santa, el cinquè Evangeli. – 410
 -Pels mars i camins de Pau. – 411
 -Preguntes estripades. – 412
 -L'encaixada de mans. – 413
 -Pregària a la Verge de Canòlich. – 414
 -Mestres i professors creients. – 415
 -Un xic més de simpatia pel Barça. – 416
 -19 de juny, avui fa un any. – 417
 -El rept: El Temps lliure. – 418
 -De la meua agenda. – 419
 -El llenguatge de la sensibilitat. – 420
 -Vacances, temps per a la llibertat. – 421
 -Pensaments de vacances. – 422
 -L'esperit i la feina del monitor de colònies. – 423
 -Intimitats d'unes colònies. – 424
 -Aneu i conteu-ho. – 425
 -Més comentaris sobre la crisi de Govern, del Parlament d'Andorra. – 426
 -Vull ser lliure. – 427
 -El nostre dels Països Catalans el mateix dia que Mossèn Cinto Verdager, cent anys després, Pica d'Estats, 25 d'agost del 1983. – 428
 -Homília de Meritxell. De dins del túnel de la crisi estant. – 429

-D'any en any recuperem el Meritxell popular. – 430
 -Als meus amics, responsables del turisme a la regió. – 431
 -Amb veneració a Mossèn Cinto Verdager. – 432
 -A la recerca d'Identitat. – 433
 -Vull ser lliure i la resposta d'uns lectors. – 434
 -Davant la mort. – 435
 -Quin futur! – 438
 -Deu anys de reunions d'Equips de Matrimonis de la Mare de Déu. – 439
 -El Nadal dels joves d'Andorra. – 441
 -La Nit de Nadal. – 443

1984
 -Els honorables de la Pau. – 444
 -Cada dia més a prop. – 446
 -Si t'ú fossis Consol. – 447
 -Íntima i simpàtica trobada dels periodistes a AINA. – 448
 -Si els joves no van a missa "Perquè serà" – 449
 -Del monopoli de l'amor a no-res. – 450
 -La devaluació del llenguatge. – 451
 -No sempre el peix gros es menja el petit. – 452
 -A l'atenció al Govern: Confessionals o Laics. – 453
 -Lectura de la Guia de l'Església d'Urgell. – 454
 -Resposta a una «*Mémée*» – 455
 -La bona fe que amaga la mala Fe. – 456
 -Una cara a cara amb la FE. – 457
 -Una lliçó d'actualitat sobre el pecat. – 458
 -Cara de Pasqua. – 459
 -Experiència de fe en els nostres joves. – 460
 -Diploma de Monitors de Colònies. – 461
 -Anotacions marginals. – 462
 -Gestació d'un torn de Colònies. – 463
 -Ja no sé que celebrem el dia de La Primera Comunió. – 464
 -La Pasqua dels fruits. – 465
 -Quan l'Esperit de Déu es mou en mi. – 466
 -Nèixer és bonic, continuar és meravellós. – 467
 -Una visita a l'Escola de Monitors del Bisbat d'Urgell: Una escola de vida per a la vida. – 468
 -Molles. – 469
 -Unes colònies per assajar un nou estil de vida. – 470
 -Escola d'Estiu d'Andorra per a joves. – 471
 -Sermó en una missa de Colònies d'Estiu. – 472
 -A qui sols vivia per als nens: Xesco Boix. – 473
 -Memòria! Joan Canut. – 474
 -Cantem! – 475
 -Intent d'obrir-se a la vida en majúscula. – 476
 -Diada de Meritxell, diada de la Pàtria. – 477
 -Camins. – 478
 -* Meritxell no és edifici profà, és el nostre santuari. – 479
 -La balança desequilibrada. – 480
 -De Canillo a Andorra cada matí. – 481
 -Quina Església per a l'any 2000? – 482
 -Deixem lloc al jove. – 483
 -Els patrons del silenci. – 484
 -Protesto. – 485
 -Torna Tarzan. – 486
 -La mort, i després? – 487
 -Després de l'escaramussa, la lliçó apresca. – 488
 -El nostre pa de cada dia de l'avoriment per al jove. – 489

-AINA ja té revista: es diu MAINAda. – 490
 -A Escaldes han desendregat els llums de Nadal. – 491
 -Bon cinema per a tenir un Bon Nadal. – 492
 -Un Nadal televisiu o un Nadal com cal. – 493

1985
 -L'Any Nou comença en so de Pau. – 494
 -Ressaca del 1984 i anhels per al 1985. – 495
 -Malgrat tot, bon any als joves en el seu any. – 496
 -Any Internacional de la Joventut amb humor. – 497
 -Gràcies i endavant, germanes de la Sagrada Família. – 498
 -La paràbola de l'Esquí. – 499
 -Viatge a l'infern de la fam. – 500
 -La careta que voldria que fos la meua cara. – 501
 -«Per a la bona gent» de Salvador Espriu. – 502
 -Pares-Fills, Joves- Adults. – 503
 -Ha estat amb nosaltres un home bo. – 504
 -Per què et vas fer capellà? – 505
 -Ser cristià en un món que no ho és. – 506
 -De la nostra Pasqua Jove. – 507
 -La correspondència al dia. – 508
 -Aspectes menys coneguts de Sant Jordi. – 509
 -Justa la fusta. – 510
 -No en tinc ganes. – 511
 -Estiu 1985. Fem-lo nostre. – 512
 -Hi creiem o no hi creiem amb la joventut. – 513
 -Nostàlgia per l'aplec de l'Esperit. – 514
 -Tals pares, tals fills. – 515
 -Ni tan sols m'ho hagués imaginat. – 516
 -La nostra resposta jove en una societat en crisi. – 517
 -Comptem necessàriament amb els pares. – 518
 -Perquè som joves demanem la lluna. – 519
 -Petitions dels nens de colònies d'estiu (1). – 520
 -Petitions dels nens de colònies d'estiu (2). – 521
 -Adéu-siau Fabienne, Eclairseuse de France. – 522
 -Petitions dels adolescents del campament d'AINA. – 523
 -Petitions dels nens de colònies d'estiu (3). – 524
 -Petitions dels nens de colònies (i 4) Demano ser estimat. – 525
 -Cap monitor sense formació. – 526
 -Meritxell lloc de pregària i trobament. – 527
 -Carta oberta a la Mare de Déu de Meritxell. – 528
 -Preparar amb els infants a Meritxell. – 529
 -I també pregar amb els avis i padrines a Meritxell. – 530
 -Ja hem estrenat el nostre caonçoner! – 533
 -El Bisbe dels pobres. – 535
 -Feliços els qui saben ser Feliços. – 536
 -On no n'hi ha no en pot rajar. – 537
 -Els joves, a dins o a Fora de l'Església. – 538
 -Ara fa vint anys. – 540
 -Ens cal anar molt més a la Font de la vida. – 541
 -Eleccions i Festes Nadalengues. – 542
 -Bon Nadal. – 543

1986
 -Per a l'any 1986 i per tots, l'Halley de la Pau. – 544
 -Amb vint-i-cinc mil joves cristians. – 545
 -Del meu llibre de vacances. – 546
 -Senzillament i sincerament, gràcies. – 547
 -El tabú al descobert: Relacions Bisbes-capellans. – 548
 -En ocasió del Dia de Les Mans Unides. Hi ha sopars i sopars. – 549
 -Espigolant en la conferència de Montserrat Mas: Combatre la Fam és tasca de tots. – 550
 -La culpa a mitges. – 551
 -La utopia del nou Batlle Episcopal. – 552
 -La nostra pau de cada dia. – 553
 -Una Quaresma sense pena ni glòria. – 554
 -Ha fet el cim! – 556
 -Als 10 anys de Colònies Populars. 5 de Pasqua Jove. – 557
 -Qui paga, mana! Per sort no sempre. – 558
 -Debat sobre l'existència de Déu. – 559
 -Com ser un bon capellà de poble. – 560
 -Després del Film Galileu Galilei. – 561
 -Fem memòria dels qui han perdut la memòria. – 562
 -Mossèn Alcover i l'Andorra del 1906. – 563
 -Que hem porti l'Esperit. – 564
 -Mossèn Lluís era un bon ciutadà. – 565
 -Com el Pa de Canòlich. – 566
 -Potser val més pocs i bons. – 567
 -Hola Estiu. – 568
 -A l'Estiu tota cuca viu. – 569
 -Som-hi, monitor! L'èxit de les Colònies depèn de tu. – 570
 -Les llàgrimes d'un avi. – 571
 -Una llei sobre colònies d'estiu, si us plau. – 572
 -El bon humor és un dels remeis més saludables. – 573
 -El cel és blau, hi ha quatre núvols. – 574
 -Quins valors per l'any 2000? – 575
 -Cristians amb més empena. – 576
 -Treballem a cent anys vista. – 577
 -Som joves, Fem-nos animadors. – 578
 -Em preparo per a la Festa Patronal de la Verge de Meritxell. – 579
 -Ressó de la Missa en la Festa de la Verge de Meritxell. – 580
 -De Santuari a Santuari. – 581
 -Davant el nou curs: som-hi tots. – 582
 -L'estreta de mà amb el Copríncep. – 583
 -El Papa ídol de la joventut Francesca. – 584
 -Fer-se monja. – 585
 -Un minut més al milió de minuts per a la pau. – 586
 -La Fira Mundial de les Religions. – 587
 -Preguntes sobre la mort. – 588
 -Sobre el Film "La Missió". – 589
 -Hi cal una capella, a AINA? – 590
 -Deixeix que els nens parlin. – 591
 -Adéu-siau Susagna. – 592
 -De les coses de més actualitat. – 593
 -Estimo Nadal. – 594

1987
 -Meditació per a la tarda de Nadal a Canillo. – 595
 -Dotze campanades, dotze grans de raïm. – 596
 -Dotze campanades, dotze grans de raïm (continuació). – 597

597
 -De cinema, el Color Púrpura, un cant a la vida. – 598
 -La veu dels nostres estudiants. – 599
 -Passar gana. – 600
 -Els qui no poden menjar ens pagaran un bon sopar. – 601
 -El Quart Món. – 602
 -Per què escriu? – 603
 -No m'és simpàtica la cada de Quaresma. – 604
 -Retrobament amb en Raimon. – 605
 -El debat sobre l'ensenyament està obert. Més preguntes. – 606
 -Un bon desafiament. – 608
 -Homes de poca fe, de què teniu por? – 609
 -Missatge de vida. – 610
 -Primer de Maig, Jesús, revolucionari. – 611
 -Vine a l'aventura de l'Estiu'89 a AINA. – 612
 -Frustració Escolar. – 613
 -Ser un bon capellà, cosa ben difícil (carta a Xavier Brines, Sacerdot novell). – 614
 -... Els Bisbes s'acosten al poble. – 615
 -Canòlich, més que mai. – 616
 -Reflexió després de la Festa de la Primera Comunió de Canillo. – 617
 -En ocasió del Corpus, Dia de l'Amor Fratern senzillament, CARITAS. – 618
 -La Flama del foc de Sant Jordi. – 619
 -SOM-HI! – 620
 -Educar, única preocupació de l'Educador també a l'estiu. – 621
 -Un sermó de Colònies, el dia dels Pares. – 622
 -Benaurets els qui sempre saben estar de bon humor. – 623
 -Un dia de Colònies pels pares. – 624
 -El salari d'unes colònies d'estiu. – 625
 -Autocrítica. – 626
 -Meritxell, Santuari Nacional, massa vegades profanat. – 627
 -En ocasió del pelegrinatge jove al Santuari de Meritxell, què en diuen, de Maria, els Joves? – 628
 -Guia per a una visita al Santuari de Meritxell. – 629
 -Meditació en veu alta a Meritxell el dia de la Festa. – 630
 -Les postres de Meritxell. – 631
 -Dels meus amics. – 632
 -Curs 1987/88. A la Feina! – 633
 -L'Església encara mana; Fins a quan? – 634
 -Contra l'agressivitat. – 635
 -Lliçó de solidaritat per als estudiants. – 636
 -La Pau, notícia de la setmana. – 637
 -Meditació sobre la mort. – 638
 -Kalz Amzer Eus Kollet, o Furchal ar C'Hoia Jon. – 639
 -Encara més records de la Bretanya Francesca. – 640
 -De sectes, no gràcies. – 641
 -Aturada en el camí. – 642
 -13 D. Santa Llúcia doni bona vista a tothom en triar la papeleta. – 643
 -Davant la droga, sense por. – 644
 -Nadal és somriure. Nadal és compartir. – 645

1988
 -Amb els pessebres he fet el meu pessebre. – 646
 -La cua de l'estrella dels Reis. – 647
 -De l'Església Francesca a l'Església de les Valls. – 648
 -Què Sabrina. – 649
 -Reunió de reunions de matrimonis. – 650
 -«*La única veritat és estimar-nos*» << Estimar-nos o des-
 apareïxer >>. – 651
 -Des del país de Jesús. – 652
 -Un retorn dels andorrans a la moral. – 653
 -Israel amb tots els camins barrats per la Pau. – 654
 -Desafiament. – 656
 -El calvari de la joventut d'avui. – 657
 -De tot cor, bona Pasqua a tots! – 658
 -De la por al coratge i de la Fosca a la llum. – 659
 -Convivència amb els mahometans de Marroc. – 660
 -Diümenge, primer de maig, tothom és convidat a Merit-
 xell. – 661
 -Avui, un conte de la Laia que m'ha arribat al cor i m'ha all-
 conat. – 662
 -"Exercitació del desig" – 663
 -En obrir les inscripcions de les Colònies d'AINA. – 664
 -Solemne Missa Rociera al Santuari de Meritxell. – 665
 -Un Palau de gel de somni. – 666
 -7.000 Joves cristians a l'Aplec de l'Esperit. AINA també hi
 era. – 667
 -La religiositat andorrana del segle XVI i XIX. – 668
 -Compte al cansament! Ull a la depressió! – 669
 -Als meus 25 anys de capellà. – 670
 -Economia social. – 671
 -Del llibre d'or del Pic de la Serrera (2.914 m). – 672
 -El nostre pensament de cada dia de Colònies. – 673
 -Al cor de les vacances. – 674
 -Les penjades d'un bon mestre Mossèn Batlle. – 676
 -La darrera lliçó de Colònies. – 677
 -El bon record que em deixen els turistes. – 678
 -L'any Maria al Santuari de Meritxell. – 679
 -La paràbola del relloge del sol. – 680
 -El desafiament de la "Rentree" escolar. – 681
 -Vivències. – 682
 -Les Olimpíades de Seul per dins. – 683
 -L'amic Josep Alsina i Martí. – 684
 -Pregària davant els dos pupitres buits. – 685
 -A Joan Pau II, Papa andorrà. – 686
 -Classes de religió, a l'escola Laica Francesca. El debat és
 obert. – 687
 -El debat sobre la religió a l'Escola.(continuació). – 688
 -Pluja d'Opinions sobre la classe de religió a l'escola (final).
 – 689
 -L'última temptació de Crist. – 690
 -40 anys de l'aprovació dels Drets Humans. – 692
 -Santa Maria del Fener, estrena Goigs. – 693
 -Pels camins del sexe i de l'amor. – 694
 -Un Nadal reivindicatiu. – 695

1989

-Felicitacions nadalengues compromeses. – 696
 -Els Reis m'han portat un calendari. – 697
 -Bob, la muntanya t'ha pres gelosament per a ella. – 698
 -Amic dels joves i model d'educadors. – 699
 -Amb el Jordi i la Judit. – 700
 -La Fam: Acabarem amb ella? – 701
 -La solidaritat Andorrana passa per Mans Unides. La Dele-
 gada Angelina Lanao, ens fa compartir la seva inquietud. –
 702
 -"L'última temptació de Crist", ara a Andorra. – 703
 -"El Gran Carlemany, mon Pare dels alarbs em deslliurà" –
 704
 -La meua adhesió de solidaritat. – 705
 -Els meus valors morals prioritaris. – 706
 -Pasqua sempre jove amb els joves. – 707
 -"Cel i muntanya" del Sicoris. – 708
 -Joves que es distingeixen serà a Poblet dissabte i diümenge.
 AINA també hi vol ser. – 709
 -Dos pétals de la rosa de Sant Jordi. – 710
 -Pensaments que ens donen vida. – 711
 -Tots els camins són record o pregunta. – 712
 -Hem cantat, hem estimat, hem Fet Poble. – 713
 -Sóc feliç de poder obrir les inscripcions de les Colònies
 d'AINA. – 714
 -D'avui en un mes tanquen les escoles. Què fer durant l'esti-
 u? – 715
 -Aplaudiment per la Llei de l'Escola Andorrana recentment
 aprovada. – 716
 -Mon cor estima un arbre. – 717
 -El dia després de la primera Comunió. – 718
 -Quan els estudiants xinesos ens al·liconen. – 719
 -Agraïment als ensenyants Espanyols que han acabat L'ur
 missió a Andorra. – 720
 -Fi de curs. L'Església de les Valls Fa examen de la Feina Feta.
 – 721
 -14 de juliol dos segles després de la Revolució Francesca.
 – 722
 -Casa de Colònies AINA per omplir-se de cançons. – 723
 -Pensament per a l'estiu. Sentiments de vacances. – 724
 -José Luis SAMPEDRO de nou amb nosaltres. – 725
 -Els nens tenen uns drets. – 726
 -Les meves pregàries de l'estiu. – 727
 -Davall els Focus enlluernadors d'Antena 7. – 728
 -Meritxell, símbol i realitat. – 729
 -MERITXELL. – 730
 -La Flama de Meritxell. – 731
 -Pare Nostre per cloure la Universitat d'Estiu sobre els Drets
 de l'Home. – 732
 -L'ensenyament que voldria. – 733
 -Respostes (1). – 734
 -Respostes (2). – 735
 -Pensaments del mes d'Octubre. – 736
 -Més enllà de l'Església Vaticana. – 737
 -Visca la Revolució. – 738
 -Gràcies, Maria, Assumpta Ortadó i Maimó. – 739
 -Als meus amics alcohòlics. – 740
 -20 de novembre de 1959. – 741
 -No hi ha pou de ser creients, ens cal ser creïbles. – 742
 -Voto per una Andorra de qualitat. – 743
 -Consells per als molt Il·lustres Consellers. – 744
 -Primerament Pau, després salut. – 745

1990
 -Feliç dècada del 90 perquè sé que la felicitat existeix. – 746
 -Les postres de les Festes Nadalengues. – 747
 -L'Evangeli al peu de la lletra per una cineasta atea. – 748
 -Curta però emotiva experiència a l'Índia del Sud. – 749
 -Avui, més fam que ahir; Avui menys fam que demà. – 750
 -La penicil·lina no 'te religió, la Fam no té pàtria. – 751
 -Quan els pares se separen. – 752
 -Carneolitis terrenal. – 753
 -La Quaresma no és el que era, però la necessitem avui més
 que ahir. – 754
 -La lliçó encara no apresca. – 755
 -Una agenda per encarrec a favor de la dona. – 756
 -El Santuari de Meritxell, un lloc important en el mapa de
 la geografia de la fe. – 757
 -L'Andorra descristianitzada. – 758
 -De fracàs en fracàs. – 759
 -La Pasqua ens uneix. – 760
 -Els pétals de la rosa de Sant Jordi. – 761
 -Fem nostres un estiu ple d'aventures i d'Alegries AINA
 1990. – 762
 -Meritxell, jardí primaveral. – 763
 -A cavall de l'escola i de les colònies. – 764
 -Sempre Canòlich. – 765
 -Santa FE i bona gent. – 767
 -Del Pic de la Serrera (2.913 m) estant. – 778
 -Festa de la Verge de Meritxell i diada Nacional. Fe i política.
 – 779
 -Confidències a Meritxell. – 780
 -Meditació, en la Festa de Meritxell, 8 de setembre, al Santu-
 ri Sermó de la Missa de la Diada. – 781
 -Regles del joc per a la rentree. – 782
 -Tronxo de Mossèn tronxo. – 783
 -"Jo vaig entrar a l'Església per la Finestra" explica Mossèn
 Ballarín. – 784
 -12 d'octubre. Alguna cosa més que un pont turístic. – 785
 -In Memoriam Bop. – 786
 -Una presència que ens pot passar desapercebuda. – 787
 -A la tardor de la vida, saber envellir. – 788
 -El Bisbe dels altres. – 789
 -Quan un anunci publicitari enforteix la moral. – 790
 -Una Fundació Eclesial, BETÀNIA, vol agafar per les banyes
 el problema dels habitatges d'Andorra. – 791
 -Protagonistes del mes de novembre: Els nois i noies de bat-
 xillers. – 792
 -Davant un poble conferit per la pobresa i la guerra, el corat-
 ge del Jordi i de la Judit. – 793
 -Amb el Nadal mercadeig de Felicitat. – 794
 -Gosa Festejar Nadal. – 795

Paquita Mandicó i Riberaigua

Text: Àngels Mach i Buch

D Paquita Mandicó i Riberaigua va néixer a Canillo l'any 1924, a cal Ton de Borró. El 1937 va marxar a Prada de Conflent a estudiar magisteri i el 1941 va iniciar la seva trajectòria de mestra de l'Escola francesa a Sant Julià de Lòria, on va exercir fins a la seva jubilació, 37 anys més tard. Ella tenia 17 anys i tenia alumnes només sis anys més joves.

Aleshores l'Escola Francesa s'havia ubicat al primer pis de l'edifici del comú de Sant Julià. Al costat dret impartien ensenyament les monges, només a nenes, i a l'esquerra, l'Escola Francesa, on s'impartien classes tres hores al matí a les nenes i tres hores a la tarda als nens, en una proporció similar. L'any 1947 es va casar a Montpeller amb Miquel Martí, un català també amb moltes inquietuds culturals que va crear un grup de teatre a Sant Julià, i va passar a ser Madame Martí. Com que considerava que hi havia infants que haurien tingut possibilitats però els faltaven hores d'estudi, deu anys després va fer una demanda a la inspecció francesa, autoritzada pel cònsol major, va aconseguir que s'augmentessin les hores lectives de classe i es va incorporar una altra mestra, Montserrat Jordana, Mme. Batlle. Aleshores, el 1951, es va iniciar l'escolarització mixta amb horari complet.

Seguia el mètode de pedagogia Freinet, que donava molta llibertat als infants: es feien redaccions de text lliure en català i francès, poesia, pintura... S'impartia el nivell primari fins a Troisième.

A l'escola, a cada classe s'imprimia un diari amb una impremta artesanal; els alumnes de cada classe feien la composició dels textos amb les mestres. A la de Mme. Martí s'hi feia *L'Isard* i a la de Mme. Batlle, *Engolasters*. Fer facilitar la tasca va demanar un ciclostil de gran format a la vegueria francesa.

En l'àmbit cívic ha col·laborat en les activitats del Cercle de les Arts i de les Lletres, ha donat suport i ajut als seus alumnes en activitats de creació literària.

Mme. Martí, i amb ella totes les mestres dels inicis de l'Escola francesa, ha contribuït decisivament a la formació de moltes generacions de ciutadans d'Andorra, alguns amb càrrecs polítics a hores d'ara. Sense elles, que van obrir un camí de coneixement, l'Andorra actual no hauria pogut mai assolir el nivell a què s'ha arribat.

Miquel Martí, Antonieta Mandicó, Paquita Mandicó, Maria Mandicó i Josep Marsal

Amb els alumnes

Amb el seu marit Miquel

Amb la seva germana Antonieta

Text: Àurelia Martí i Fruitet
Andorra la Vella, 20 de gener del 2009

Bona nit a tothom,
És per a mi una gran emoció prendre la paraula avui per parlar de la meva àvia, la Mamie com li diem nosaltres i que és més coneguda com a Madame Martí.

I tan coneguda que des de petita he pogut veure com, passejant pel carrer, saludem gent que coneixem, i sempre m'ha sorprès la proporció d'antics alumnes que trobem.

No només el reconeixement que li feu avui coincideix amb el sentiment d'aquests nombrosos antics alumnes, sinó que també coincideix amb el del meu germà i el meu, ja que durant tots els anys de l'escola primària hem tingut el privilegi de poder gaudir de la gran pedagogia d'una mestra particular, que no és altra que la nostra àvia.

Per tant us agraeixo aquesta nit l'entrega d'aquest premi Àgora, i per acabar només hi afegiré que estem molt orgullosos de la nostra àvia.

Gràcies.

Eren els anys quaranta... "Entrez! Bonjour, Mlle."

Text: **Montserrat Marfany i Canturri**
Andorra la Vella, 20 de gener del 2009

En entrar a l'Escola francesa, davant nostre hi havia Mlle. Mandicó, una joveneta de disset anys, ara Mme. Martí. Havia estat designada per primera vegada mestra d'ensenyament primari a l'escola de Sant Julià de Lòria i amb un tendre somriure que ens va arribar al cor ens va contestar: "Bonjour mes élèves."

Pausadament i de manera molt amable, es va preocupar amb interès per tots nosaltres, i segura d'haver aconseguit dissipar la nostra inquietud, la classe va començar...

Envoltades d'olor de tinta que hi havia als tinters dels pupitres llarguíssims (sis persones) i poc estables..., ens vàreu fer notar que la biblioteca estava plena de llibres de classe i d'oci; aquella existència meravellosa va obrir el començament de la classe i dia rere dia la vostra ensenyança va enriquir els nostres coneixements.

La vostra obra educativa seguia un model de treball, i d'activitats, que de manera vocacional vàreu dur a terme amb talent i paciència, sense defallir.

En aquella època s'impartia mig temps de classe, amb les nenes al matí i els nens a la tarda, repetint el mateix ensenyament dues vegades al dia. Els alumnes eren de diferents edats: grans, petits i mitjans, eren classes unitàries i amb la precarietat de les coses més bàsiques.

Vàreu dir: "Si!, endavant!", fins a preparar-nos pel certificat d'*études primaires élémentales* i com a premi, les nostres notes, la nostra gratitud i la nostra sòlida estimació per sempre més.

Ara cada mes ens reunim en la nostra trobada d'amigues i parlem d'aquells temps... Som tan felices! I és que...

Fer-se vell és endolcir
els més profunds sentiments,
d'habilitat enriquir
aprenent en tots moments.
Cada arruga de la cara
és el relat de la vida,
el doble d'ahir i d'ara
i el d'estimar sense mida.
L'amistat és bell valor
i agraden les gentileses,
pels somnis hi ha lloc al cor
i hi ha esperances paleses.
Amb els ulls plens de bonesa,
elegant el blanc cabell,
puntal per la juvenesa
amb amor, seny i consell.
Sempre estimar... envellir...
estimar... fins a la fi.

Els meus pares em varen ensenyar a estimar a tothom, i vós em vàreu ensenyar a estimar la poesia.

Gràcies Mme. Martí.

El que sé de la tieta

Text: **Jordi Marquet i Mandicó/Maria Marquet i Mandicó**
Andorra la Vella, 20 de gener del 2009

Si hagués de definir la meua tieta amb una sola paraula, seria *serenitat*. Una serenitat de la mirada, del gest i que retrobem en la seva vestimenta, on predominen els tons pastel que simbolitzen una elegància discreta desprovista d'estridències.

Poques són les vegades en què es pot trobar en un lloc determinat, en aquest cas Andorra, una persona que desperta una simpatia i una admiració unànimes. Això no solament és un mèrit innat, sinó que és un cúmul de mèrits que es guanyen dia a dia amb el treball i amb el temps. Les qualitats que adornen la tieta de ben segur que són mèrit seu, i ben seu, però no caldria oblidar les influències rebudes de totes aquelles persones que l'han envoltat.

En primer lloc, el seu pare, l'Antoni Mandicó de Canillo, el Ton de Borró, home afable, jovial, d'una proverbial bonhomia, avançat al seu temps. Filla petita del matrimoni entre Antoni Mandicó i Antònia Riberaygua, va tenir el privilegi de cursar estudis de magisteri a Prada de Conflent i amb 17 anys acabats de complir va ser destinada als antípodes de Canillo, a la *llunyana* parròquia de Sant Julià de Lòria. Corria l'any 1941. En aquells moments la parla era tan diferent que els lauredians de les trumfes en deien patates, cosa que provocava l'exasperació del seu pare, el meu padri.

Menció especial mereixen les seves germanes grans, Maria i Antonieta, i les seves respectives famílies, amb qui va cultivar i mantenir sempre, sense defalliment, una sòlida relació contra vent i marea. I el tiet Miquel?, em direu. A ell li vull dedicar un capítol especial i posar en relleu alguns aspectes de la seva personalitat fora de sèrie. He de dir que amb la tieta formaven un tàndem exemplar, tot i ser dues personalitats tan diferents, però això sí, absolutament complementàries. Molta gent coneixia el tiet com el marit de la Madame Martí, i ell sense ofuscar-se replicava que era més que un príncep consort, tot argumentant que la seva reina duia el seu cognom. A més, lluïa amb un orgull gens dissimulat el sobrenom de *Rèbols*, que s'havia guanyat a pols com un trofeu andorrà i se l'havia apropiat definitivament. El tiet Miquel que era un home de sòlides conviccions republicanes i dotat d'una extensa cultura; tenia el do, quan convenia, d'adornar el seu discurs de tal manera que hauria pogut inventar l'expressió italiana *Se non è vero è ben trovato*. Quan en el curs d'una conversa el tiet es deixava emportar pel flux impetuós de la seva oratòria, se sentia una veu suau quasi imperceptible. Era la tieta: "Miquel!" La reacció no es feia esperar. La tieta sabia trans-

A la festa de la seva jubilació

metre al tiet la seva serenitat i mesura. El tiet Miquel, a més de ser un conversador nat, era allò que avui en diríem amb respecte i admiració un agitador cultural. Ell era qui animava manifestacions, impulsava activitats de tot tipus i tenia l'art d'engrescar tots els ciutadans, petits i grans, dins i fora de la parròquia. Tot aquest enriquiment repercutia favorablement en la personalitat de la tieta.

D'una conversa a l'altra, d'un contacte a l'altre, la tieta es va trobar immersa a través del tiet en un món exterior a la seva tasca docent quotidiana on els personatges d'horitzons més diversos tenien cabuda. Formidable brou de cultiu, on tothom hi ficava cullerada, sense distinció de classes o nivells de formació. Això explica la participació activa de la tieta en tots els esdeveniments del país, ja siguin docents, socials, culturals, humanitaris i un llarg etc. De retruc, això explica també tot el reconeixement que tot el país li deu, en veure en ella el molt que la seva labor de cada dia ha aportat a la nostra petita història d'Andorra. Ella n'ha escrit una pàgina.

I que me'n dieu del Jaume? Ell sol es mereix un altre capítol especial. Però ja que me'n allargat un pèl evocant la figura del seu pare em limitaré a dir-ne quatre coses, això sí molt importants. De petit, un xic entremaliat; avui, home inquiet i empenedor, creatiu, viatger infatigable, esportiu d'altres esferes i per damunt de tot un refinat gourmet. Sempre present, sempre al costat dels seus pares i darrerament sempre present de la tieta, secundat en aquesta tasca d'una

Categoria recull, primer premi: Alba

David Pérezi Surribas

manera espontània i refrescant pels seus fills, Aurèlia i Nicolau.

I la iaia?, com li dèiem tots. Era la mare del tiet Miquel. Quan parlava de la Paquita li queia la bava. De la mateixa manera que a tota la família del tiet, resident a Barcelona.

Podria continuar citant moltes i moltes persones que han exercit una influència important en la trajectòria de la tieta, com totes aquelles que li deuen tant a ella, començant pels seus mateixos alumnes. Serien tantes que la llista seria molt llarga.

Acabaré dient que de la mateixa manera que quan ella es va jubilar va dir amb il·lusió "ara em queden moltes coses per fer" i les va dur a terme –entre d'altres, aprendre a conduir i aprendre a nadar–, vés a saber quina en porta de cap d'ara endavant. De ben segur que té algun projecte amagat i ens reserva alguna sorpresa. Endavant, tieta!

La promoció del 1970

Text: Josefina Obiols i Obiols
Andorra la Vella, 20 de gener del 2009

És per mi un gran plaer i un honor haver estat escollida per avui retre homenatge a Madame Martí, ja que més enllà de la relació entre mestra i alumna, sempre hem estat molt unides, compartint en ocasions les nostres penes i alegries.

Parlar de Mme. Martí és per mi com parlar d'una segona mare; i així li dèiem tots els alumnes de la promoció de l'any 1970, de la qual faig part, en un poema que li vàrem escriure i dedicar pel dia del seu sant. No tinc cap dubte del fet que Mme. Martí fou per a tots els seus alumnes, com ho fou per a mi, una gran mestra i persona. Fou una professora excel·lent, ja que més enllà del seu deure d'ensenyament sabia veure en cada un dels seus alumnes les aptituds que els eren pròpies, per així poder potenciar el rendiment de cadascun, no solament en els treballs manuals o d'expressió escrita, sinó en tot el que fèiem, ja que amb amorosa disciplina ens transmetia la il·lusió d'aprendre. Ella em va ajudar a desvetllar la meua aptitud poètica i em va permetre realitzar el meu somni, escriure, en donar-me la possibilitat, mitjançant el diari escolar *L'Isard*, d'expressar els meus més profunds sentiments, inquietuds i pensaments.

Voldria acabar agraint-li la dedicació de tants anys, i crec fer-ho en nom de tots els seus alumnes, per haver estat al nostre costat, haver-nos donat suport i motivat, haver col·laborat a fer de tots nosaltres els adults que som avui.

Moltes gràcies.

Alba

És a la blavor calma de l'alba quan el silenci es lleva i em fa mestre de cada fil que pren en la foscor serena,

i el viure esdevé una plana lluminosa que tasto en glops de mesura continguda.

És ara, que cap soroll esberla l'encanteri, que els ahirs no em pesen i els demàs senzillament no hi són

i el meu present pren forma amb despreocupada placidesa.

Quan el sol surti serviré amb mi el gust dolç d'aquest beuratge i el duré com un secret, una consigna, per desfer cada cabdell que la fortuna em pervingui.

Consciència

El silenci s'esquinça com el vidre d'un bassal glaçat sota el pes de la paraula.

La paraula dansa com una ploma al vent del pensament.

El pensament sura, ignorant, al damunt de l'onada eterna de la consciència.

La consciència esguarda la pau amb ulls de silenci.

Lliçó

Si de tot el paisatge que m'has dut només me'n faig lliçó de rancúnies no paga la pena el nostre viatge.

No vull fugir del teu mirall ni caure en el parany del boscatge que et pertany. Em somnio en la mesura certa de qui encara pot somriure amb el cor feixuc de l'experiència.

Èxit i fracàs

Dius que no he reeixit perquè les meves passes no veuen reverències ni estrèpits. La teranyina de l'atzar m'ha dut

la vida

que vull i ansiejo, amb la senzillesa i la pau dels humils.

Del meu devenir esperanço aplegar mestratge de raons més que de mèrits o de rendes, servant la candor del qui coneix primera troballa lliure del saber fart.

Primavera estranya

He sentit olor de taronja a la teva mà i he vist caure la neu lentament enllà de la finestra. He imaginat que tornava a ser hivern en aquesta estranya primavera.

He bressolat la sentor discreta de fum i el fred colpidor del matí i la promesa d'un abril de llum i d'esperança.

Final de l'hivern

Els bedolls llueixen borrons tímids i els gatsaules s'han vestit amb fulla verda.

El cel s'emprova el blau i l'esquitxa de blanc per servir el vol de la mallerenga de juguina.

L'herba es despentina, mandrosa, al vent càlid d'esperança.

La vida, abaltida de l'hivern, esbat la seva son i passeja el seu embruix.

Rancúnia

Hi ha un ocell negre damunt nostre, es reflecteix a la nina dels teus ulls quan somriuen.

Si la conversa pren vida i passeja delitosa plana l'ombra de la nafra fosca.

El seu gemec obscè em pessiga el son i el torça fins rendir-lo amb angúnia tranuitada.

Ens escorta el seu vol obstinat, temo que ja mai ens deixi.

Fi d'un temps

Els dies de riures i complicitats m'han deixat poc solatge, un reducte d'enyor tossut de tu encara.

Jo et suposava i no et sabia, l'esperança proveeix cor d'infant i ulls de cec. L'aritmètica cobra un preu despietat quan donar sense rebre buida les entranyes.

Ara puc pouar l'or antic que ignores m'has ofert i reeixir més savi d'aquest retall de vida tan estrany.

Roca

La teva roca no belluga en la meua onada, ferma en un fons de sorra blanca.

La meua mirada s'adorm de pau en la mar calma dels teus ulls i es bressola en la corba dels teus rulls negres.

Riu per tu la nena que hi duus a dintre i juga amb el nen que envelleix en mi.

Maduresa

El fil del temps em fa hereu de blaus i ocre.

La sensació imprecisa de veure cada passa m'espiga el fart de tot plegat.

El neguit se'm fa ferotge en els destrets i fuig de tota clemència. Quan res no desprèn poesia esdevenim terra erma de cobejança incerta.

Els ahirs fan regal de mestratge però prenen la frescor com a moneda de canvi.

Migdia

Bedoll d'escorça de neu amb clivella fosca, de fulla neta que balla aquest vent.

Prat lluent d'estels d'or que festegen la mirada i l'omplen de cotó dolç.

Vent càlid de migdia
que pentina tanta vida
i empaita l'herba abaltida del prat.

Il·lusions

Les il·lusions són promesa dolça
que encega el pensament
i l'abriga de la raó.

Ens embafen de llum i d'esperança
i fitem al seu recer en horitzó
que pensem nostre.

Són miratges foradats
que un vespre volen
i ens deixen orfes
del seu encís fetiller.

Però les il·lusions ens neixen
i en elles naixem altra vegada
aprenent a estimar cada instant
d'una vida tal vegada eixorca.

Huracà

Com un huracà desprietat
has solcat la meua terra
i sense mirar enrere
has fet proclama ufana
de la teua llibertat
i la teua independència.

Com un ventijol d'estiu
ara voles lliure de memòria
i somrius lleugera de culpa
del teu pas feridor.

Balcó

Com a sers estranys
ens trobem al balcó
i fem pacte de silenci
ignorant les nostres presències.

Desconeguts en tàcita aparença
fem un somriure discret
i seguim la nostra vida sense compar-
tir
una engruna de tendresa.

Em demano si no mereixes
un gest que et doni redós
en aquesta vida eixorca
que de temps ençà t'acompanya.

Ignoro

Ignoro quin vent infaust desferma la
mar
i fa estavellar les seves entranyes bla-
ves
contra els esculls

però la teua mar es remou
i enderroca amb defici
ponts i finestres

i la meua platja es resigna
impotent d'aturar la teua onada
mentre l'aiguabarreig
s'endú la sorra confosa.

Vellesa

El crit d'una garsa
el lladruc d'un gos
la remor llunyana del riu.

Un dia seré vell
i seuré a la finestra
i amb ulls de sargantana
esguardaré calmosament el detall que
em contorna
i aquest serà el murmuri
que banyarà les meves tardes.

Estiraré el meu cos
atuït de nits insomnes
en llargues migdiades
amb sons de memòries infinites.

No sé si en el clos més secret
hi duré fumalls
o si els ahirs
em portaran lluna serena,
ni si serà encara amb mi
el doll net del teu somriure.

Quan per fi l'aigua s'amanseix
el seu encís pèrfid coneix malfiança.

Olors

Les olors troben dreuera
al clos dels sentiments.

En un instant atzarós
ens arrosseguen a un punt del record
on encara fumegen turments
o llumegen estels.

Tornem a abillar-nos de la persona
que érem
i a pensar i sentir al vent que ens vin-
clava.

Reprenem després el present
guardant un rastre lluent
al recer de l'experiència.

El perfum dolç de la grandalla
va espurnejar de seda blanca
els prats de la meua infantesa.

La juguina esparracada que me'n
queda
tremola de goig quan el sento.

Agror

De vegades un infern et crema
i t'embruta de malfiança i angúnia.

En un punt incert
la teua aigua es torça
i deixa de brollar fresca
eixugant-se en una salina.

A voltes el teu atzur se't fa tempesta
i no capvespre seré

i me'n fas culpable
desfermant la teua agror.

Meditació

El lent degoteig del meu batec
fa ona en un estany calm.

La vida sencera m'esdevé argent suau
mentre aleno la tebior del seu fons
on no hi vetlla altra presència
que una pau quietíssima.

Nedo en silenci en l'aigua callada
i sento el pas precís
de cada instant de la meua existència.

Obsessió

En el racó més íntim la pluja dels
records
sembla llacunes púvides de fondària
incerta.

La seva foscor obsessiva tempta fer-ne
coneixença
però amarar-se en la seva tebior
nafra la pell i pena l'esperit.

Aquestes basses orbes duen noms
que he estimat i m'han esquinçat l'à-
nima,
i no vull ignorar-les.

El sol guaridor del temps eixuga la
seua aigua
però no n'esborra la traça.

Tempesta

El vent bufa porfidiós i els arbres i
l'herba fremeixen
com si n'apleguessin vida. El cel esde-
vé un sostre
brut i bonyegut i empeny la mirada
foragitant-la. Els
núvols es fan fonedissos amb el con-
torn de les
muntanyes blaves en una pluja confo-
sa i fina que
perleja la terra.

Ahir encara la llum del sol feia de cada
racó una juguina,
i ara sembla que la melangia em clive-
lla l'ànim
des de fa molt temps. Tot plegat em
farà estimar
més la dolçor del paisatge quan torni
la bonança.

Sol

Esguardo el sol
i la seva llum m'acluca els ulls
i m'engrogeix el revers de les parpe-
lles.
El rostre s'amara
i es perfuma de claror i paisatge.

Com un gos vell
m'abrigo amb l'escalfor plàcida
i deixo enllà l'entramat neguitós
que sovint em rossega el pensament.

Passejo on sols poblen els sentits
i no les paraules o la lògica mesella
i re trobo el meu lloc al món.

No amollis la corda que et ferma al
que estimes, endolceix-ne la salabor
per servir-la, no deixis que el frec dels
anys l'esfilagarsi. Estreny-la amb
afany perquè és la línia que t'uneix a
la vida. Estimar lliga el nostre marc
més íntim al món que petgem, i ens
salva d'una vida balmada.

Encara em prens

A l'espai que encara avui em prens
només hi poblen decepcions i engru-
nes d'odi
que m'escapcen el riure.

Temps enrere tot es feia gorgs de
parets nues
que m'hi duien en viatge turmentat.

A la plana d'espiga daurada i suau
basteixo presents lliures de foscor,
de neguit,
de tu.

Somriure

Tot d'un cop un brot verd
a la sorra erma,
una llàntia d'esperança
a la fosca de la nit,
el teu somriure
després d'un silenci indiferent.

S'obren les finestres,
m'omple la llum,
Tot pren vida i nou valor
i lluu l'or i la maragda.

Enrere es desfan les ombres.

Impotència

Els teus peus no arrelen
inquiets de passes massa ràpides,
el vent et despulla la terra
i la pluja se l'endú aigua avall.

Quin horitzó t'espera
si et fas tan exempt de deures,
tan enllà de tot?

No puc aturar la teua sort,
n'ignoro el gest oportú.
Tan sols puc assegurar-me impotent
esguardant el teu demà atzarós.

Còdol

No vull que el pas del temps em torni
mesquí, esquerp,
de tendresa continguda al meu
entorn. Desitjo que em faci
com un còdol, rom pel frec de l'aigua,
clar de tanta veritat,
de palp esmerilat, prest a regalar pols
suau quan es pren.

Cabana

Una cabana de fusta adormida en un camp d'herba espigada on no hi habitin les ànsies i els perquès, enllà dels mestrals adversos.

Una cambra nua d'objectes inútils i una finestra ampla oberta al sol, on esguardar el pas dels núvols de blancor renovada.

Un capvespre de saviesa continguda i feliç de la nit que s'aboca per vessar colors, certeses i somnis de consciència pura.

Destí advers

Quan el destí et sorprèn massa sovint amb revolts angulosos de perfils ignots, quan el corrent és tan brau que mai permet que els còdols que hi són deturin el seu frec absurd i reposin per fi, quan mai no trobes el moment per seure i mirar enrere amb un somriure melangiós, llavors la muntura cavalca el genet, la teva existència et viu a tu, i et posseeix dissortadament fent-te una joguina de paper en un vent advers.

Enyor

Quan em vas dur notícies d'indrets i gent que estimo, vaig sentir el llast de l'absència de tot el que he deixat de viure. Tan sols tenim una sola existència i constantment i inconscient ens veiem abocats a triar senders deixant-ne d'altres enrere. En prendre compte de la irreversibilitat que ens sotmet, fitem amb enyorança la terra que ja no ens pertany i hem deixat definitivament lluny.

Convivència obligada

Després de tants camins viscuts plens de fang i runa, ara s'esdevé la teva benvolença, i no sé si és un parany més, o si en una existència tan plena de fum has plegat finalment una perla de saviesa.

Porcellana

Quan una peça de porcellana es trenca, l'acoblament dels fragments en fa un encaix inequívoc malgrat que una clivella els desacosta per sempre. Així sento a voltes el meu present, amb un gest ferm per bé que les entranyes resten esquinçades. I penso i toco la meva esquerra, i la reprenc encara.

Adéu secret

Durant massa temps he pagat el preu d'una devoció per tu eixida d'una amistat ingènua. Obstinadament, t'he sentit com una part de mi, mentre jo sols era una joguina a les mans ossudes del teu menyspreu. Ara es desfà el lligam i em sento estalvi de percaçar la teva complicitat i esperar la teva complaença. T'enyoro i alhora em sento alliberat de tu, és una més de les contradiccions que m'ha dut la teva presència.

Miraré de salvar un bell record teu, malgrat que el destí, amb una rialla adusta, em fa sofrir-te encara, i temo que hi afegeixi matisos obscurs.

Aquest és el meu adéu que mai sentiràs, i que escric amb esperança i afany de temps nou. Surto al carrer i lluu el sol amb força presagiant la meva sort.

Encara

Encara em sotmeten els teus records. He après a fugir-ne si m'arriben però no a desfer-los quan hi són, perquè a la vetlla de la nit revisc els teus mots i els teus fets un cop i un altre.

Em fan feixuc i em priven d'agafadors en una aigua densa.

Fugida

Ara que et reprenc en la memòria em sobta percebre que la teva vida no ha estat sempre aspra i erma. També vas fer camí sota clarianes i vas gaudir el tast de la quietud, però va ser debades.

De cada temps que has deixat enrere n'haguessis pogut fer una existència plena, i malgrat tot en vas fugir cercant un no res en el vent.

Matinada

La matinada m'ha regalat uns retalls de saviesa que duc secretament en el somriure. Tinc ara una gran tela blanca per pintar i un temps infinit per alçar el meu present. Vull sortir al carrer i acaronar amb els ulls el detall infinit que m'envolta.

Fulles

L'asfalt del carrer du retalls grocs i ocre. El vent els va robar als pollancre dels marges ahir. Si hagués d'imaginar una nova vida la faria diversa, plena de sabors i textures, frondosa de detalls, i t'hi posaria a dins encara. Les fulles daurades al terra fat, la llum d'aquesta tarda callada de cel serè, i els teus ulls verds. Avui els recordo i els torno a estimar.

PREMIS MARTÍ I POL 2008

Categoria Poema, primer premi: Notícia de llum

Ma. Antònia Fantova i Sentelles

Notícia de llum

Com estels divins dipositats en caixes que tallen el temps, amb guants de vida, els secrets de les imatges capturen un nou aire d'esperança, i el perfum del record convida a la recerca del temps guanyat amb canons ocults que exerceixen en la memòria el seu íntim debut.

Els signes de l'envelliment són inseparables del concentrat rutinari! Amb el somriure a la mà, la potència i la por creen el nou sistema de control. Les tàctiques enterren el combat de la naturalitat i exploren el somni d'un dia. Dins el desordre, les cerimònies apleguen els deutes i forgen les grans manobres.

Es lloguen vols d'amor i passió i es pinten dubtes de perfum, xampany i seda. Les petites agonies íntimes cauen en el regne de la lleugeresa... territoris assetjats pel plaer de la vida enfront d'un viatge diferent.

Els creadors esborren tots els detalls que ofereixen un nou horitzó.

Mentre l'estranya parella, amb el seu verí, afavoreix el moviment emotiu, la saga de noves descobertes continua triomfant en portada.

Uns i altres viatgen al principi de la infantesa i de la comèdia humana.

Un clàssic de sang presenta una relació brutal i poètica de paraules i d'imatges. Herois en acció convenen grans casaments de diamants, entre somnis i realitat, i bojós..., a la recerca d'una producció pròpia, mantenen la seva influència.

La marca del futur més compacte aprofundeix en els concerts d'etiqueta, amb utensilis de seducció i dins un marc gris fan la volta al món, malgrat el dubte entre les antigues col·leccions i els nous objectes de valor.

Dins i fora, una màfia de draps bruts, un disbarat comptat i debatut. La festa dels sons acull la llegenda i dues sessions citen el temps de les cròniques.

Desapareguts els efectes dels secrets per defendre el tnlmit, les cadenes del cor sobrepassen el límit del temps d'una romàntica galeria.

Desfilen nous talents –escultors de llum- en versió original, davant el clàssic instrument inauguren eufòriques tempestes.

Amb una actitud poètica s'incorporen a l'equip, cansats de donar voltes, però el mite dels fantasmes del passat inicia el joc de la veritat, i l'èxit històric corona la comèdia amb una venjany sense límits.

El fantasma geomètric esvaeix tota angoixa...

Important carpaccio de geni i d'art, trobat en la notícia del moment. (...El primer retrat de lucidesa recupera el punt feble de la queixa...)

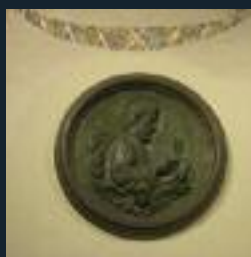
Text: Joan Francesc Ainaud,
historiador i crític d'art

L'escultura d'en Josep Viladomat

Escultor eclèctic de sòlida formació acadèmica, per a Viladomat la seva trajectòria començava amb el barroc i acabava amb el realisme. Foren certament les talles dels altars de Manlleu que van proporcionar-li el primer contacte amb el món de l'escultura. El seu barroquisme (especialment en el tractament dels drapejats de les figures) esdevindria un tret constant en la seva obra. N'és un bon exemple la *Maternitat* de 1923, premiada al Certamen de Primavera i adquirida per l'ajuntament de Barcelona. Mercès al premi en metàl·lic obtingut pogué fer un viatge a Itàlia que comple-

mentà amb una estada a París. Retornat a Catalunya, començaria una producció més decantada cap a un idealisme clàssic, visible a la *Noia de la trena*, instal·lada davant el restaurant del Teatre Grec de Montjuïc. Fou també adquirida per l'ajuntament de Barcelona i destinada inicialment a prendre part en l'Exposició internacional de 1929. Inlluït per escultors del primer Renaixement italià com Donatello i Verrocchio, va aconseguir dotar les seves escultures d'una gràcia i perfecció que li valgueren el reconeixement de la crítica artística. El 1928 ja fou protagonista d'un homenatge que va tributar-li la seva vila nadiua, uns anys més tard fou vencedor del concurs públic pel monument a la República -emplaçat finalment a la cruïlla de l'avinguda Diagonal i el passeig de Gràcia de Barcelona- i el 1936 veuria també reconeguda públicament la seva trajectòria amb l'obtenció del premi Campeny (el màxim guardó que la Generalitat atorgava als escultors) per un nu femení (*Nu del blau*) de caire ben clàssic.

Després de la Guerra Civil espanyola, tre-

L'escultura d'en Josep Viladomat

ballant a cavall d'Andorra i Barcelona, l'escultura de Viladomat tendirà cap a un realisme a voltes anecdòtic i pintoresc, com ho palesen tant les sèries de personatges populars andorrans com les imatges femenines (destaquem aquí *La Puntaire*, de la qual féu diverses versions) o les sèries animalístiques. Una escultura, en definitiva, sincera, eclèctica i més instintiva que no pas intel·lectualitzada. Tot i reconèixer explícitament aquest tomb realista i reivindicar l'ofici de l'escultor, en Josep Viladomat matisava que, a diferència dels escultors que es limitaven a copiar els accidents, ell aspirava a copsar l'ànima de les coses.

Allunyat dels corrents d'avantguarda, va mantenir-se fidel a la figuració (no creia en un art que no s'inspirés en el natural) i va fer les seves obres en els materials de la tradició escultòrica: pedra (sobretot marbre), bronze, terracota i fusta (generalment policromada). Entrevistat amb motiu de l'encàrrec d'una escultura homenatge per al jardí del museu dedicat a Miquel Àngel a la vila nadiua de Caprese, definia l'escultura com "un volum on cal posar un braç a lloc i el cap damunt les espatlles. On no hi ha

cap, ni braços, és només un volum inexplicable. Aquest volum, quan l'escultura és bona, és a dins i no es veu; allò que fan [els abstractes] és el volum visible i res més".

Pel que fa a la temàtica, destaquem en primer lloc la figura –particularment la femenina, nua o vestida-, i també el retrat. Sempre treballava del natural, davant el model. Començava elaborant el nu i després, si calia, el vestia. Acabada la Guerra Civil, la imatgeria religiosa que havia conreat abans amb obres tan notables com el *Sant Francesc* en bronze de Montserrat, adquirirà també un paper protagonista, amb peces emblemàtiques com la *Pietat* del monestir de Sant Joan de les Abadesses -realitzada en fusta policromada i per la qual sentia una especial predilecció- o nombrosos passos de Setmana Santa, entre els quals destaquem els de Sitges, Manlleu i Lleida. El repertori de Viladomat, però, és un dels més extensos dels artistes de la seva generació i abasta igualment des d'episodis i personatges de la Guerra Civil fins a al·legories, representacions d'animals o la temàtica esportiva. Els nombrosos monuments públics a Andorra (destaquem aquí pel seu caire emblemàtic el *Contrapàs* que presideix els jardins de Casa de la Vall), Barcelona o Manlleu en són, a més, memòria viva.

Andorra la Vella

Andorra la Vella

Coll blanc, Pas de la Casa

Sant Julià de Lòria

Caixa Andorrana de Seguretat Social

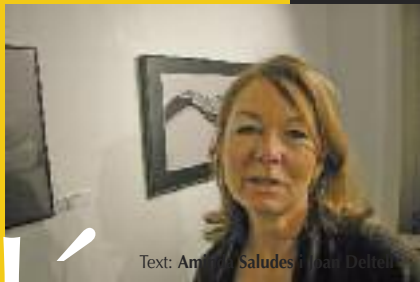
Cementiri

Cementiri

Escaldes-Engordany

Text: Anna Saludes i Joan Deiters

10 anys 10 artistes d'Andorra

L'Antoni Pol va proposar-me escriure un text per explicar el perquè de l'exposició *10 anys - 10 artistes andorrans*. Vaig dubtar si acceptar o no la proposta, atès que era la primera vegada i no estava molt segura si podria explicar-ho tot i transmetre els motius d'allò sempre màgic que envolta un títol com aquest.

Un aniversari és motiu de celebració, i deu anys és una xifra que per ella mateixa ja convidava a celebrar-ho. Per aquest motiu la meua idea era fer una retrospectiva i poder parlar de tots els artistes que durant aquests últims deu anys han exposat a la galeria, més de quaranta. Davant la impossibilitat, per motius d'espai i de disposar d'una infraestructura suficientment gran i apropiada per poder exposar amb les millors condicions, vaig descartar-ho.

Calia reflexionar i cercar quina podia ser la millor fórmula per deixar constància dels deu anys de la galeria. Finalment vaig decidir-me per presentar només aquells artistes que viuen i treballen a Andorra.

Aquesta elecció ve donada per dues raons que per mi són importants: d'una part volia, o així m'ho va semblar, que l'exposició tingués un caràcter més íntim i proper; de l'altra part, ser coherent amb la política d'exposicions que hem dut a terme al llarg d'aquests anys presentant regularment artistes del país.

També he volgut que aquesta exposició servís com a reconeixement personal a tots aquests artistes andorrans amb esforç, dedicació, il·lusió i valentia han volgut deixar constància a través de les seves creacions dels diferents sentiments i emocions que han viscut i els envolten. Tasca difícil, atès que han de compatibilitzar el seu vessant creatiu amb una feina, i per a alguns, la dificultat que implica viure únicament i exclusiva de la seva obra.

Per ordre alfabètic m'agradaria fer una pinzellada de cadascun dels artistes que m'han acompanyat durant aquesta dècada. En cap moment no he pretès fer una descripció tècnica i analítica de cada artista; si més no, he volgut destacar que el costat personal, emocional i d'empatia amb l'artista ha tingut moltes vega-

des tant de pes com la seva obra a l'hora de decidir d'exposar-lo.

Tots tenen unes inquietuds profundes que intenten reflectir i transmetre en la seva obra.

El Josep Anton Agualeles va ser un dels primers artistes del país a exposar a la galeria. Acabava d'incorporar-m'hi com a directora artística i tenia sobre la taula un dossier amb els noms de tres o quatre artistes per contactar. Un d'ells era l'Agualeles.

La seva obra li serveix com a vehicle per denunciar i fer una crítica sobre situacions i comportaments de la nostra societat utilitzant com a suport i mitjà d'expressió la fotografia. El resultat, una obra crítica i minimalista, que intenta fer passar aquest missatge amb una imatge forta i provocadora però a la vegada plena de sensibilitat i poesia.

De la Nerea Aixàs me'n va parlar una amiga. Em va insistir que anés a veure les seves peces exposades a l'Hiper'art, que en aquell moment organitzava una altra artista, la Zoe. La veritat és que aquestes petites escultures, pensades i creades de manera equilibrada, però amb contundència i sobrietat, em van atraure i li vaig proposar una exposició. És una artista inquieta i multidisciplinària, ja que es dedica també a la joieria, petites escultures que transforma en joies, o petites joies que semblen escultures. La seva obra pot recordar la d'artistes com Oteiza o Chillida; aquesta influència li ve en part donada per les seves arrels familiars al País Basc.

El meu primer contacte amb la Juana Baygual va ser en tant que responsable d'adquisicions d'obra d'una entitat bancària del país, i des d'aquell moment es va iniciar una amistat. Sense cap pretensió i amb molta timidesa em va ensenyar el que feia i em va demanar l'opinió. Immediatament van impactar-me els seus dibuixos i la seva obra, cada vegada més conceptual i atrevida. Penso que té un discurs lúcid i crític sobre els defectes i les virtuts d'aquesta societat. El fet d'haver començat tan tard a experimentar i a realitzar tot aquest vessant artístic fa que la seva trajectòria sigui poc coneguda malgrat que la seva obra estigui molt ben acceptada.

A la Samantha Bosque també la vaig conèixer a través d'una amiga; va venir a visitar-me a la galeria amb el *book* sota el braç per presentar-me el seu treball. Fascinada per l'ésser humà fins al punt que va començar a estudiar psicologia, la temàtica de la seva obra gira entorn de la recerca de la identitat. També impactada per l'obra dels hiperrealistes nord-americans, que van marcar l'inici de la seva trajectòria. Em va semblar en aquell moment que aquestes obres d'un realisme aclaparador no encaixaven amb la línia expositiva de la galeria encara que m'agradaven molt. Igualment vam quedar per a més endavant i d'aquesta manera va ser com es va incorporar a la galeria.

Per al Faust Campamà, l'art és un compromís amb la societat i el planeta en què vivim. La seva acció artística obeeix a la inquietud que sent per l'entorn que el rodeja i que l'impulsa a expressar-se amb un llenguatge propi. Diu que se sent especialment fascinat per la bellesa i el misteri de l'amor. Per mi la seva obra és poètica, aèria; també influencia en aquest aspecte el color blanc, color de la puresa, que sempre utilitza, i a través de la seva obra vol proclamar un món que no té cap altre contingut que el de les emocions i el dels sentiments.

Rafael Contreras diu d'ell mateix que sempre ha estat molt influenciat pels artistes bascos contemporanis, on la força i la sobrietat formen part de la seva tradició i cultura, i ha estat molt present en la seva obra escultòrica. Al treball del ferro afegeix moltes vegades altres materials, com la fusta i la pedra. La seva marca personal són les soldadures vistes, que fan una sensació de cosit que utilitza per personalitzar les seves obres, sobretot present en les que més mostren la seva personalitat reflexiva i afable, la sèrie *Assentaments*, representada per unes cadires, en seria un exemple.

A la Chantal Bernard la vaig descobrir a través de l'exposició organitzada pels tallers d'art de la Massana a la sala d'exposicions de Govern. Després no recordo ben bé com vaig entrar en contacte amb ella; el que sí recordo

és que la vaig tornar a veure en una exposició de les seves obres al comú d'Escaldes. Bastant crítica sobre la mateixa exposició, va ensenyar-me un treball sobre gravat que em va sorprendre i agradar molt positivament. Des d'aquell moment vaig anar seguint la seva obra més de prop i al cap d'un temps li vaig proposar fer una exposició a la sala Backstage.

Voldria fer aquí un petit incís per explicar la creació, fa cinc anys, d'un segon espai, anomenat Backstage, dedicat principalment que joves artistes i creadors del país poguessin exposar les seves obres amb les mateixes condicions de professionalitat i tracte que els artistes amb una trajectòria més consolidada i reconeguda que presentàvem al primer espai. El Backstage, un espai invisible per al públic sense el qual seria molt difícil la presentació, que allò visible tingués lloc.

Neus Mola ha sigut la darrera artista a incorporar-se a la galeria. Li vaig demanar si volia participar en la tercera edició del Circuit'Art per a l'exposició de gravats el juny del 2008 i a continuació va participar en aquesta exposició *10 anys - 10 artistes andorrans*. La seva obra és intimista i conceptual, vol concebre un microcosmos particular relacionant la geografia amb les empremtes de les mans, les branques i les constel·lacions. Fa vuit anys que imparteix classes de gravat a l'escola d'art del comú d'Andorra la Vella, per intentar a través de la seva tasca fer que aquesta tècnica minoritària sigui assequible i propera.

No podia exposar la Chantal Bernard i la Zoe i no exposar la Rosa Mújal: formen un trio quasi inseparable i moltes vegades han exposat conjuntament la seva obra. La Rosa també formava part dels artistes de l'Hyper'Art i també va ser escollida per participar en els tallers d'art de la Massana. Té una personalitat enganyosa, perquè és tímida i reservada però posseeix una gran força interior, que plasma amb molta sinceritat i reflexió a través de la seva pintura, a vegades crua i descarnada i a vegades violenta. És poc donada a la facilitat gratuïta; en alguns moments pot arribar a expressar-se amb una certa cruessa utilitzant un llenguatge molt directe i colors primaris.

La primera impressió que vaig tenir quan

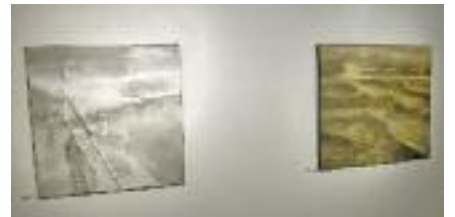

vaig conèixer el Francisco Sánchez és que es tractava d'una persona seriosa i reservada, i molt segura d'ell mateix; en un principi les seves obres em deixaven una mica desconcertada, encara que reconeixia que era un gran dibuixant, però no era capaç de definir si aquests paisatges imaginaris, una mica surrealistes, m'agradaven. Es tracta d'una obra segura i seriosa, reflex del seu caràcter, i treballa una tècnica que el caracteritza per l'absència de color i la presència de terres i carbonets.

La Zoe és potser la més mediatitzada. És ella, és així. És el reflex del seu caràcter extravertit, comunicatiu i entusiasta per la vida en general. És una persona que omple el seu entorn, que no passa inadvertida i ho plasma de manera contundent en la seva obra. Una obra compromesa, a vegades difícil de digerir però una obra interessant, provocadora, plena de color i poesia que de cap manera no pot deixar indiferent.

Per acabar aquest breu escrit voldria dir que per la meua part continuaré donant suport i defensant tots aquest artistes de la millor manera possible, perquè penso que tots ells poden tenir un lloc en el món de l'art i ells n'estan convençuts.

També voldria donar les gràcies a tots aquests artistes per la seva confiança, fidelitat i generositat; a tots els amics i clients que m'han donat el seu suport i ajuda, sigui amb la seva presència als diferents actes i exposicions que han tingut lloc a la galeria o a través de la compra d'una obra, un acte de per si de generositat i de confiança important tant per a l'artista com per a la galeria, que existeix per aquesta regla de tres: artista, galeria, client, situacions que m'han donat a mi el plaer de poder visualitzar des del meu vessant professional.

Fiona Morrison

Un lloc especial

El primer artista que vaig fotografiar va ser l'Evru. Em va dir que li feia il·lusió ser fotografiat a Barcelona, li vaig preguntar si preferia mar o muntanya, i sense pensar-s'hi em va dir que el mar.

El vaig passar a recollir a la galeria Joan Prats-Artgràfic, a les quatre de la matinada, perquè allà hi vivia provisionalment mentre hi exposava... I vam anar Balmes avall fins a arribar a la Barceloneta... Un cop allà ens va agradar un dels espigons que sobresortien cap al mar, molt a prop del Port Olímpic... I allà... es va començar a treure la roba..., ja que preferia ser fotografiat nu... era clar que jo estava encantada de poder fotografiar el meu primer artista sense roba... Tot va anar molt bé, teníem una llum espectacular i uns núvols molt bonics.

Em va cridar l'atenció que amb aquella llum es veien dos colors de pedres... I en vam escollir una per a l'Evru..., mentre estava assegut a la pedra..., com acabat d'aterrar del seu planeta es va acostar un pescador despistat... i ens va preguntar si havíem pescat molt... i l'Evru va contestar que havíem pescat moltes fotografies boniques... Aquell pescador en adonar-se que aquell home estava nu se'n va anar corrents!

Amb en Perejaume vàrem quedar a Sant Pol... Li feia il·lusió passejar per la platja... I un

cop allà el vaig veure concentrat en l'horitzó... pensant en les seves coses... va ser una trobada curta, però agradable.

Vàrem quedar una segona vegada a casa seva... també a Sant Pol... aprofitant que l'Esther Xargay havia de fer-li una entrevista, per a un reportatge que estava preparant sobre la Maria Mercè Marçal. De qui ell era amic.

Aprofitant la seva distracció amb l'entrevista... vaig trobar un porró en un raconet de casa seva i el vaig posar entre ell i la meua càmera. Va ser com una necessitat inevitable, per evidenciar la identitat que transmetia aquell primer dia a la platja... amb les seves espardenyets.

La meua trobada amb Jordi Alcaraz va ser just el dia després de veure en Perejaume a la platja. De fet ja havia establert un vincle amb ell a través de la seva obra, que em va agradar moltíssim des de la primera vegada que la vaig veure, vàrem anar retardant la nostra trobada esperant que el taronger del pati del seu estudi tingués taronges... està enamorat dels seus tarongers i del seu pati... El vaig fotografiar al mur del seu pati, a l'ombra de les fulles del seu taronger... En una altra imatge apareix xafardejant per uns forats negres, pensant quant devia faltar perquè les taronges transformessin el seu verd intens al seu color habitual.

La primera vegada que quedo amb Josep Guinovart és a casa seva, a Castelldefels... És un dia d'aquells en què el sol té una intensitat exagerada i maleeixes haver oblidat les ulleres de sol; sort dels filtres perquè aquella llum és excessiva per a qualsevol òptica. M'obre la porta de casa seva, i em proposa fer una volta pel seu jardí... M'adono que aquest espai propi i privat és un racó de paradís per a molts de nosaltres, és un espai que potser ens ajuda a ser conscients que pertanyem a aquest món, és important per petit que sigui..., com petit és el raconet dels tarongers de Jordi Alcaraz... Aprofito molts racons d'aquest jardí, ple de records i trepitjat per les cames i peus d'aquest artista de terra ferma, fang, camps i cultius... Es nota la presència, potser només en sensacions imaginades, de la seva Lleida natal... Hi torno un altre dia per robar uns instants de la seva vida... i m'expressa el seu neguit per la guerra del Líban i els seus nens.

En Jaume Plensa em convida al seu estudi, l'únic lloc que li ve de gust compartir, és el seu racó màgic i de creació... Intento defugir les trobades als estudis, ja que penso que la creació es cou en altres llocs, llocs on carreguem piles i on se'ns intensifiquen les sensacions, llocs que ens canvien els estats d'ànim...

Suposo que aquests llocs de vegades, són tan llunyans que no hi arribem amb un cop de cotxe... o potser només existeixen al nostre cervell... i hem de somiar per arribar-hi... Em dedica amb cos i ànima un matí sencer... Em lleigeix el pensament i s'introdueix en una de les seves escultures, i així, tot queda paralitzat, tenim a la fera, plena d'energia, amansida una estoneta, dins la seva pròpia creació... No puc deixar escapar aquells moments... Decideixo fer una seqüència i fotografo el moment de l'escapada... un llibret en moviment, un petit vídeo de butxaca que es belluga al meu caprici... El veig molt vinculat amb les seves escultures, fins i tot aquestes grans estructures se li insinuen. Veig que un gran seductor crea encara més grans seductors... Hi ha una màgia en aquelles escultures, que no crec que el pas del temps la pugui esborrar de la meva memòria despistada.

En Frederic Amat em rep tímid la primera vegada. Capto un grandíssim seductor, una mica més tímid que en Plensa... Fem alguna fotografia per racons de casa seva i del seu jardí, em presenta el seu fill, en aquell moment li comencen a brillar els ulls, i li ve aquell somriure de pare orgullós i feliç de tenir aquell petit a prop seu... També els fotografo junts.

Un altre dia torno... i ja està més còmode amb la meua presència, em presenta la seva dona... qui... casualitats de la vida, estava treballant amb algunes fotografies meves que anaven dins un catàleg científicoartístic que ella estava dissenyant... Aquell dia en Frederic es presta a jugar amb mi per realitzar la seqüència del *foliscopi*... En Jordi Alcaraz em diu que en Brossa en deia *foliscopis*, d'aquests petits llibrets de moviment... I decideixo adoptar-ne el nom.

La meua trobada amb Albert Rafols Casamada i Maria Girona va ser a casa seva. En Rafols em va dir que aquell racó, amb la seva butaca, era molt especial per ell... Noto que la Maria està molt pendent del seu marit i que el cuida, quan els fotografo junts apareix la màgia i en lloc de veure dues persones ja grans, veig dos adolescents enamorats, riallers i plens de complicitat... estan tan bonics l'un al costat de l'altre... I penso quantes coses deuen haver compartit!!

Amb Fernando Prats quedem al seu estudi i decidim improvisar, de fet és la meua pràctica preferida... Sempre acabes trobant més coses aprofitant el present dels moments... Allà agafem una

capsa d'aquelles que s'ha fet ell per *fabricar fum*, i la posem de costat al terrat de l'estudi, decidim fer fotografies a través dels forats que hi ha, fem aparèixer el cel per un... Es queda bocabadat amb el carbó que hi ha a les parets de la caixa de fum... I sent la necessitat d'apropar-se a aquell carbó... I entre rialles i satisfacció es pinta la cara... ens sentim realitzats després d'aquella sessió!

Tots els moments que comparteixo amb cada un d'ells són especials... La Maite Vieta em rep a casa seva, i com molts altres em porta al seu raconet de vida, el seu jardí, que marca el pas del temps, on hi ha arbres que no paren de créixer i ens fan conscients que dia a dia i de mica en mica nosaltres també creixem... Necessiten que els cuidem, que els donem aigua i vitamines per així retardar la malaltia i la mort, i poder acumular més i més records.

Parlem sense parar prenent una cervesa en el seu porxo rodejat de plantes... Sé que ens tornarem a veure.

La primera trobada amb Joaquim Chanco va ser al seu estudi de Barcelona... Quan no conec a qui vull fotografiar, miro de fer una primera trobada per poder explicar millor la meua idea... Els demano que escullin un lloc especial... Si pot ser a l'aire lliure, un lloc inspirador, on han notat que hi carreguen les piles... Li faig algunes fotografies al seu estudi... Però decidim trobar-nos un altre dia a la seva casa estudi de Tarragona. Allà passo un dia sencer amb ell i la seva família. M'ensenyava els voltants de la casa. Descobreixo colors nous en aquell paisatge, i em fan pensar en els colors de les seves obres. Tot està ordenadíssim... al seu lloc... i s'hi respira tranquil·litat... una família i un entorn acollidor.

Per fotografiar en Modest Cuixart vam decidir passejar pels voltants de casa seva i em va assenyalar els seus tres xiprers, un dels racons més importants del seu jardí. I li vaig fer la fotografia allà junt amb el seu gosset inseparable. Decidim quedar un altre dia per fer un passeig pels carrers de Palafrugell, i potser fullejar alguns llibres a la llibreria.

Visito en Vicenç Viaplana al seu estudi de Granollers... el primer lloc que li ve al cap és un prat, un prat que cuida ell i que forma part del seu jardí. El fotografo un dia tallant la gespa del seu prat... Aquell és el seu espai i el seu moment.

En Toni Llena em rep a la seva casa estudi de Vallvidrera, no m'abraça però com si ho fes, amb

Fiona Morrison

la mirada. Prenem un te, com si ja en portéssim dotzenes... opina sobre el que estic fent, em recorda el dret a sentir-me lliure amb allò que vull fer i vull crear... Em sento al costat d'un tiet, un amic o un pare que es preocupa per mi... no puc evitar sentir-me en família... El fotogafio al costat d'una gran figuera, una figuera amb les arrels molt llargues, una figuera que ha sigut conscient de les dificultats de la vida, i que em xiula a l'orella que esculli a qui he d'obrir el cor, i que no em confii massa, o si més no, que no esperi res a canvi després de donar... Gràcies, Toni, perquè em demanes que em senti lliure amb aquestes imatges que t'acabo de robar.

En Pere Noguera és un regal d'últim moment, una trobada amb Vicenç Altaió a la Bisbal, passo una estona a la seva casa estudi i mentre en Vicenç i jo parlem veig que es posa a regar les plantes mortes que hi ha al seu jardí... Allò em crida la atenció i decideixo fotografiar-lo regant el seu jardí... Decidim trobar-nos un altre dia per cercar un dels seus llocs especials.

El meu pare, John Morrison, i jo anem a passar uns dies a casa dels meus avis a Anglaterra, el poble on viuen és preciós... Està al costat d'un riu... i hi ha un port força gran amb molts vaixells. Ens asseiem a la vora del riu... i comencen a aparèixer ànecs i cignes, i es crea un entorn molt especial... Decideixo fotografiar-lo allà... a prop dels seus pares... La terra que va abandonar fa 45 anys... impulsat per l'amor a primera vista quan va posar els seus peus en terres catalanes i va escoltar el deliciós so de les sardanes.

En Josep Ucles em diu que té ganes d'ense-

nyar-me el castell de Quermançó i el seu entorn, on va viure la comtessa de Molins, de qui s'expliquen moltes llegendes... Allà tinc la necessitat que bufi una flor de llavors, de les més grans que he vist mai, i així escampa en l'aire una part d'aquell paisatge... I el modelem al nostre caprici... faig aterrar per uns moments aquell castell darrere en Josep... com si amb un cop d'aire hagués de desaparèixer per sempre.

Un altre dia l'acompanyo a Santa Maria del Mar a encendre un ciri!... sempre va bé demanar desitjos!

Amb en Riera i Aragó quedem a les escales del monestir de Pedralbes... Havia sigut en algun moment un racó de flirteig, i també de complicitats amb amics... Decidim quedar un altre dia en un altre lloc especial per a ell, la platja de Sant Pere Pescador... curiosament un lloc també molt especial per mi.

He viscut situacions divertides, tendres i variades... Vejam quina excusa em busco ara per tornar-los a trobar després d'haver viscut amb ells llocs tan especials!

Tinc l'impuls d'acostar-me a Mallorca a final d'agost, després de la meva desitjada visita a en Tàpies a Can Pins, per visitar i mirar de poder passar uns minuts o unes hores amb en Miquel Barceló, en Campano, en Broto i amb en José María Sicilia... Ho deixaré en mans del destí.

Gràcies a cada un de vosaltres per haver col·laborat d'una manera tan única i especial en aquest projecte...

- Un lloc especial
- ... moments íntims
- ... espais de reflexió
- ... un lloc especial
- ... el quotidià
- ... moments i llocs que estan a l'inconscient
- ... existeix algun lloc d'aquests per mi
- ... un punt de trobada
- ... espai de l'artista
- ... simplicitat
- ... situació còmoda
- ... familiar
- ... UN LLOC ESPECIAL

L'espai VEUS és un lloc de trobada de poetes, escriptors, amants de la literatura... És un lloc per compartir literatura.

La compartirem amb els escriptors que ens vulguin llegir les seves obres, amb qualsevol persona que tingui un text que li hagi agradat i el vulgui fer conèixer, i amb els que simplement els agrada escoltar.

Està obert a tothom, no cal ser ni escriptor ni rapsode professional.

Durant dues hores aproximadament es podrà llegir textos literaris curts (poesia, narrativa...) inèdits o no, escrits en qualsevol idioma.

No cal que els textos siguin creacions pròpies. També hi haurà interludis musicals que s'intercalaran entre les obres.

Dimecres 28 de gener se'n va celebrar la primera edició, al cafè teatre La Fada Ignorant, amb la participació de Manel Gibert, Arnau Pérez Orobítg, Josep Enric Dallerès, Ester Fonoll, Albert Villaró, Iago Andreu, Txema Torrent, Marcel Tuyet, Aceitunita Verde Extra, Virgen !No! Refinà, Roser Calvo, Carlos Figueredo, amb el violí de l'Anna Galba i el saxo de David Amat, i amb l'assistència del nombrós públic que escoltava entusiasmada.

Prenem la plaça ciutadans !

Text: Lúdia Magallón
Promodansa

La plaça ha estat tradicionalment el punt dels pobles on tots els veïns s'aplegaven per compartir les grans ocasions: les festes, les fires, les crides, les recepcions, les execucions.

Un espai privilegiat que ha vist desfilar generacions de ciutadans escrivint la història del poble.

La societat moderna ha guanyat amb les noves tecnologies i els potents mitjans de locomoció capacitat de rodar el món i de descobrir noves realitats llunyanes, a costa, sovint, de perdre la relació de proximitat, de veïnat, de barri. Tornar al Born" després de rodar el món, tornar a fer poble a la plaça, tornar a trobar-se amb la gent propera i compartir amb els veïns un moment festiu, saber que tot i la pressa que ens marca la necessitat de produir podem gastar una estona del nostre temps a fer rendir el nostre sentiment de pertinença, a fer reviscolar en nosaltres la flama de ser membres d'una comunitat i de saber-nos envoltats de persones que són les altres peces que conformen el poble.

Val la pena experimentar aquesta sensació càlida de prendre temps per gaudir de la companyia de persones que són veïns nostres i que

fins ara no sabíem que existien, de riure amb ells, d'aprendre junts els passos d'una dansa d'algun lloc del món, d'alguna època, remota o propera, que altres persones van crear per conuiu i celebrar la joia de la festa, de la trobada, de l'amor... La Ballarúsca, sense artificis, sense doctors, sense màrqueting, proposa fer poble, a la plaça, i recuperar per als ciutadans el dret de prendre el carrer per trencar el gel de

l'aïllament que dicta la llei de la societat de la comunicació i deixar-se conèixer en carn i ossos, sense àlies, sense màscares, tal com raja.

Sona bé, veritat! Reapropiar-se la ciutat prenent la plaça, junts homes, dones, infants, padrines i padrins, d'aquí i allí, grassos i primos, que en sabem i que en volen saber... Tots iguals a la plaça, amb un objectiu comú: retrobar els veïns per gaudir plegats compartint la joia d'un projecte comú.

El dia de Sant Antoni vam fer la primera ballada del 2009. Una trentena de persones ens vam aplegar a la placeta Monjó per gaudir dels ensenyaments del Pep Lizandra. Vam xalar d'allò més i ens va anar bé per pair l'escudella! Se'ns veia tan feliços que el públic que ens va acompanyar va prometre sumar-se a la propera ballada. I vosaltres que avui llegiu aquestes ratlles, no us hi deixeu temptar? No us quedeu a casa. Veniu a prendre la plaça ! Us recordo el calendari: febrer, 21; març, 21; abril, 18; maig, 16; juny, 20; juliol, 18; agost, 15; setembre, 19; octubre, 17; novembre, 21, i desembre, 19

Ens veurem a la placeta Monjó d'Andorra la Vella. No hi falteu!

Silvia de Cambra i l'astrofísic Joan-Marc Miralles a París.

Festa WiFi a la "V 7mana de les mates"

Text: Silvia de Cambra, presidenta de Gamma

Tindreu a la vostra disposició uns quants portàtils de l'UdA, més tots els dels participants que vulguin portar el seu.

Però, què hi farem? Farem una sessió d'activitats interactives de jocs matemàtics; també cercarem informació a Google i vídeos a Youtube de l'Any de l'astronomia a partir d'una llista de referència que s'entregarà als participants.

Gamma vol promoure la integració de les noves tecnologies (TIC) a l'ensenyament, i com sempre d'una manera lúdica.

Els estàndards Unesco de competències TIC definits el gener del 2008 per a docents, reivindiquen una formació continuada en TIC, "un empoderament del docent" per tal poder de transmetre als alumnes les capacitats i les habilitats TIC que després utilitzaran en la vida real i en les seves futures feines. L'ús de les TIC els farà laboralment competitiu i com a conseqüència millorarà l'economia i ajudarà en la cohesió social.

"Els alumnes i docents del segle XXI han de tenir dret a l'accés suficient a les noves tecnologies i a Internet."

"Els docents han de tenir dret als continguts en formats digitals significatius de bona qualitat i respectuosos amb la diversitat cultural."

Hem de passar de l'aprenentatge per transmissió a l'interactiu, on l'alumne és l'emissor i Internet posa al seu abast una quantitat d'informació i possibilitats de treballar en xarxa que abans eren impensables.

Ja el 19 de maig, el catedràtic de la UNED Antonio F. Costa impartirà la conferència *Art i Matemàtiques*, on parlarà de la geometria dels mosaics d'Escher.

Per acabar, el 22 de maig el doctor en astrofísica Joan Marc Miralles, de l'Institut d'Estudis Andorrans, punt de contacte amb el nòdul Andorra per a la Unesco, farà la presentació de la pel·lícula d'alta definició *Hawaiian Starlight* acompanyat del seu autor, Dr. Jean-Charles Cuillandre, a l'auditori Rocafort. El Dr. Miralles i jo mateixa la vam poder admirar durant la inauguració oficial de l'Any de l'astronomia 2009 a la seu de la Unesco, a París.

Després sortirem a la plaça de la Germandat, amb la llum reduïda dels fanals -objectiu 8 de l'Any de l'astronomia ("protecció del cel fosc")-, i farem una observació amb telescopi, amb la participació de l'Associació Astronòmica de la Seu d'Urgell.

Per a més informació consulteu el bloc <http://astroandorra.blogspot.com>.

Us hi esperem!

Dia de Sant Jordi

Antoni Pol, Pepita Navarro i Sílvia de Cambra.

L'autor de la litografia del 2008, Álvaro de Araújo, amb Maria Domingo i Pepita Navarro

Parada de la plataforma d'entitats Àgora Cultural. Maria Domingo i Àngels Mach ensenyen la litografia del 2008 al ministre de Cultura, Juli Minoves, i a la cònsol major d'Andorra la Vella, Rosa Ferrer.

RETALLS

Presentació del número 11 de la revista "Àgora Cultural", d'homenatge a l'escultor Josep Viladomat i Massanas.

Centre d'Art d'Escaldes-Engordany, el 16 de desembre de 2008.

Pere Moles, conseller de Cultura, i Àngels Mach, presidenta de la SAC (secretariat d'Àgora Cultural 2008). Juli Minoves, ministre encarregat de la cultura, i Joan Viladomat, nét de l'escultor.

Publicacions de les entitats

ÀGORA
CULTURAL

PAPIRUS

Llibres de no ficció de tema andorrà publicats l'any 2008

Qui para taula? La cuina que es fa a casa
Recull de receptes, amb la col·laboració de

Lluís Cartes, Roger Casamajor, Xavi Casas, Simó Duró, Rosa Ferrer, Lurdes Font, Antoni Garrallà, Vicky Grau, Albert Llovera, Conxita Marsol, Angelina Mas, Enric Pujal, Toni Solanelles i Marian van de Wal. Recopilació a càrrec de Natàlia Lalinde.

Treballadors argentins temporals a Andorra. Trabajadores argentinos temporales en Andorra
ÁLVAREZ, PERLA; MICÓ, JOAN
Estudi sociològic

Andorra and the European Union
EMERSON, MICHAEL

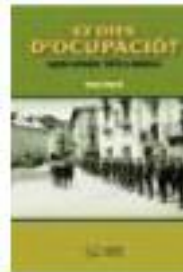

Petits mons i velles civilitzacions. Pequenos mundos e velhas civilizações. Andorra 1929
Ferreira de Castro
Volum 4 de la sèrie *Viatgers*

Recull de tractats i acords internacionals vigents al Principat d'Andorra. 3 volums
SAURA ESTAPÀ, Jaume

52 dies d'ocupació? Agost-octubre 1933 a Andorra
MORELL MORA, ANTONI

Ricses letigi plet y debat. Cinc-cents anys de "Concòrdia" entre Canillo i Encamp
SALVANS ABETLLA, MARTÍ
Recerca històrica sobre la problemàtica d'aquest terreny d'administració indivisa entre Canillo i Encamp.

Els fongs d'Andorra
NIELL, M.; RADUAN, G.; GIRBAL, J.
Catàleg científic de fongs trobats a Andorra

Excavacions a la balma de la Margineda (1979-1991). Volum IV
GUILAINE, JEAN; BARBAZA, MICHEL

Avaluació de la perillositat de caigudes de blocs rocosos al solà d'Andorra la Vella
COPONS LLORENS, RAMON

Deverell, F. H. Pioner de la fotografia andorrana (1886-1889)
ETTINGHAUSEN, DIDAC; PERUGA, JOAN;

125 anys de flama solidària (1882-2007). La mútua unió de la Societat de la Crema de Canillo
Història d'aquesta agrupació d'ajuda mútua d'incendis.

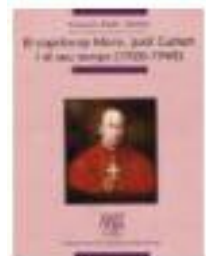

Un mapa de Cerdanya (1820) dibuixat per Tomàs Junoy (1782-1860)
BALENT, ANDREU
Inclou Andorra. Ha restat inèdit i pràcticament desconegut fins als nostres dies. Reproducció del mapa a mida real

Jo, un nen de la guerra
BAZAN, JOSÉ
Memòries d'un refugiat de la Guerra Civil espanyola que després d'una infància difícil a l'Aragó va arribar a Andorra.

El Copríncep Mons. Justí Guitart i el seu temps (1920-1940)
BADIA BATALA, FRANCESC

Antologia de gravats i cartells 1977-2007
MAS, SERGI

Perque ara, gràcies a Déu, hi ha justícia. La delinqüència a Andorra entre 1600 i 1640
POHLE, LARS MARTIN
Recerca històrica basada en les actes del Tribunal de Corts

Odissea cultural

Març

Sessió de cineclub, dos dimecres al mes (CCVA)
 Presentació del llibre *XIII Jornades de la SAC: Les empreses andorranes, quin camí?* (SAC)
 Inici *Cicle de conferències de divulgació científica 2009*, mensual (SAC)
 Joves Voluntaris per la llengua (CCC)
 Ballada de danses tradicionals a la placeta Monjó, dia 21 (Promodansa)
 Concurs de cinema de butxaca (CCC)
 Presentació del número 12 de la revista *Àgora Cultural* (Àgora Cultural)
Finestra Zoom. Projectió de tres pel·lícules del Zoom d'Igualada (CCC)

Abril

Sessió de cineclub, dos dimecres al mes (CCVA)
 Presentació del llibre de la 21a Diada andorrana a l'UCE de Prada de Conflent (SAC)
 Presentació del llibre de Sant Jordi (CCC)
 Presentació de la revista *Àgora Cultural* núm. 13 (Àgora Cultural)
 Celebració de la diada de Sant Jordi (ÀGORA CULTURAL)
 Exposició i taula rodona a La Massana Còmic, 13a edició (SAC)
 Ballada de danses tradicionals a la placeta Monjó, dia 18 (Promodansa)

Maig

Sessió de cineclub, dos dimecres al mes (CCVA)
 XIII Mostra de cinema català (CCC)
 V Setmana de les Matemàtiques, del 13 al 20 de maig (Gamma)
 Presentació del llibre *Recull de Cicle de conferències i Debats de recerca 2008* (SAC)
 XXXX Jocs Florals juvenils i XXXIII Jocs Florals infantils (CALL)
 Ballada de danses tradicionals a la placeta Monjó, dia 16 (Promodansa)
 Presentació de *Papers de Recerca Històrica* volum 6 (SAC)

Juny

Sessió de cineclub, dos dimecres al mes (CCVA)
 4ts Debats de recerca (SAC)
 Diada nacional de la dansa (PD)
 Flama del Canigó i falles de Sant Joan (CCC)
 Concert dels guanyadors del premi Carles Sabater (CCC)
 Ballada de danses tradicionals a la placeta Monjó, dia 20 (Promodansa)

Juliol

Ballada de danses tradicionals a la placeta Monjó, dia 18 (Promodansa)

Agost

X Cicle internacional d'orgue del Principat d'Andorra (Faova)
 22a Diada andorrana a l'UCE de Prada de Conflent (SAC)
 XXVI Universitat d'estiu (Govern)
 Ballada de danses tradicionals a la placeta Monjó, dia 15 (Promodansa)

Setembre

Sessió de cineclub, dos dimecres al mes (CCVA)
 Ballada de danses tradicionals a la placeta Monjó, dia 19 (Promodansa)

Octubre

Premi de les arts d'Andorra (CALL)
 6es Trobades culturals pirinenques, a Berga (SAC)
 Sessió de cineclub, dos dimecres al mes (CCVA)
 Presentació del llibre de les 5es Trobades culturals pirinenques (SAC)
 Ballada de danses tradicionals a la placeta Monjó, dia 17 (Promodansa)

Novembre

XXXII Nit literària andorrana (CALL)
 XV Jornades de la SAC (SAC)

Dia de la cultura i lliurament dels premis Àgora Cultural 2009 (Àgora Cultural)
 Sessió de cineclub, dos dimecres al mes (CCVA)
 Premi Carles Sabater (CCC)
 Ballada de danses tradicionals a la placeta Monjó, dia 21 (Promodansa)
 Jornades de cuina catalana (CCC)

Desembre

Concurs popular de pessebres (CCC)
 Sessió de cineclub, dos dimecres al mes (CCVA)
 Presentació del número 14 de la revista *Àgora Cultural* (Àgora Cultural)
 Missa i concert de Sant Esteve, a l'església de Sant Esteve d'Andorra la Vella, dia 26 (Faova)
 Ballada de danses tradicionals a la placeta Monjó, dia 19 (Promodansa)

PROGRAMA
 Gener – Març 2009

A les 22h al Teatre Comunal d'Andorra la Vella

Projeccions en V.O. subtit.

 14 de gener <i>Zavet</i> Emir Kusturica Sèrbia, 2007	 21 de gener <i>It's a free World...</i> Ken Loach Regne Unit-Itàlia-Alemanya-Espanya, 2007
 4 de febrer <i>L'âge des ténèbres</i> Derys Arcand Canadà, 2007	 18 de febrer <i>4 luni, 3 saptamani si 2 zile</i> Cristian Mungui Romaniaa, 2007
 4 de març <i>Obsluhoval jsem anglického krále</i> Jiří Menzel Rep. Xeca-Eslovàquia, 2006	 18 de març <i>Etz limon</i> Eran Riklis Israel-Alemanya-França, 2008

Amb el suport de:

Paquita Mandicó i Riberaigua

Bonaventura Adellach i Baró

Ramon Rossell i Serra

ÀGORA
CULTURAL